

Trond Einar Augustson

Religioner

og

religiøse forestillinger

Forfatteren har bodd i regnbyen Bergen siden 1988.

Bildet er tatt av Tone Morken i april 2024.

Religioner og religiøse forestillinger

Forfatter Trond Einar Augustson, 2024

Forside- og baksidebilder: Trond Einar Augustson, 2024

ISBN 978-82-303-6551-9

E-post: trond.augustson@gmail.com

Alle henvendelser om bruk og rettigheter sendes forfatteren.

Innhold

Side

4	Prolog
7	Trosbekjennelse
15	Zoroastrisme
19	Judaisme
27	Kristendom
31	Islam
39	Hinduisme
45	Buddhisme
52	Konfusianisme
56	Taoisme
63	Shintoisme
69	Sikhisme
74	Agnostisisme, ateisme og humanetikk
83	Forestillinger om guder
85	Forestillinger om engler
89	Forestillinger om satan
93	Forestillinger om himmel og paradiset
99	Forestillinger om helvetet
103	Forestillinger om sjel
109	Forestillinger om hellig ånd
113	Forestillinger om og praktisering av bønn
115	Forestillinger om helgener
117	Mutualisme
120	Epilog

Prolog

Denne boken er en naturlig oppfølger av boken min, *Lykken og livet*, som ble trykket og utgitt i 2022 og gjort tilgjengelig på både ebok.no og books.google.no. *Lykken og livet* omtalte og refererte hva andre hadde tenkt og uttalt gjennom historien. Der er filosofer, forfattere, vitenskapsmenn og -kvinner samt andre, som har stått for noe banebrytende, fokusert på i første del av boken. Også religioner er omtalt. Annen del av boken omtaler andres forskning på lykke og mine egne betraktninger og konklusjoner om lykke.

Religioner og religiøse forestillinger redegjør for religiøs tro, praksis og forestillinger. Den kronologiske oppbyggingen som man finner i *Lykken og livet*, er i noen grad beholdt der det er tjenlig for å vise hvordan religion og religiøse forestillinger har funnet veien over landegrensener og mellom folkeslag gjennom historien. Denne boken har også et politisk budskap, preget av mine liberale og humanetiske holdninger og livsanskuelse.

Innen idehistorie, religion, vitenskap og samfunnsutvikling står man i gjeld til dem som levde, tenkte og reflekterte i tidligere tider. De har gitt oss noe å bygge videre på. Nå vil jeg likevel raskt tilføye at de ferskeste forstillinger slett ikke fortøner seg som de mest gjennomtenkte, intelligente og troverdige i enhver sammenheng. Jeg kan for eksempel ikke finne noen eksisterende religion, sekt eller vekkelse som er uten mange udokumenterte usannsynligheter som tilhengerne må svelge som sannheter. Hvordan er det blitt slik? Og hvordan opprettholdes troen på så mye uvitenskapelig og lite sannsynlig? Jeg har i de følgende kapitler forsøkt å gi noen svar.

Denne boken er skrevet i en periode med krig i Ukraina og Midtøsten. Krigen i Ukraina kan vi ikke uten videre gi religioner skylden for, selv om den russiske del av den ortodokse kirken tilsynelatende støtter Putins uhyrlige krigføring. Men krigen i Midtøsten, med folkemordet i Gaza, volden mot palestinere på

Vestbredden og israelske flyangrep i Libanon og Syria, er så absolutt et resultat av judaisme, sionisme og kopireligionen kristendom.

Uroen i Midtøsten har vært der allerede før vår tidsregning, med imperieønskene til babylonerne, perserne, grekerne og romerne. Siden, etter Romerrikets fall, fortsatte uroen og forsøk på imperiebygging med muslimer, kristne korsfarere, engelskmenn og franskmenn. Etter siste verdenskrig er det sionistene, russerne og ikke minst amerikanerne som bomber og dreper nær sagt uten opphold. Iran er heller ikke en uskyldig part i området. Militser og terrorister støttes åpenlyst av prestestyret.

Vi nordmenn ble først kjent med og delaktig i konfliktene i Midtøsten under korstogene. Innsatsen var kanskje godt ment fra deltagerens side, men neppe heltmodig eller berettiget. Nordmenns innsats i de fredsbevarende styrkene i Libanon kan vi likevel fremheve som fortjenestefull og nyttig. Dessuten har vårt bidrag i Libanon ført til at nordmenn har større innsikt i og forståelse for palestinerne lidelser og undertrykkelse enn mange andre.

Per i dag har vi en tilstand med apartheidtilstander i Israel, annektering av palestinsk land på Vestbredden og nærmest en utsletting av Gaza. Dette skyldes sionisme og evangelisk kristne amerikanere og europeere, som ser staten Israel og denne pågående striden som tegn på at Jesu` gjenkomst og at dommens dag er like om hjørnet. For mange israelerne tror at de tilhører guds utvalgte folk og at gud har gitt dem retten til et stort landområde i Midtøsten, noe som kanskje hindrer dem i å innse det avskyelige og umoralske i egne maktovergrep.

Marx uttalte at religion er opium for folk. Men det vi er vitne til i Israels kontrollerte landområder er mye verre enn opium. Israelerne har fordrevet, undertrykket, fornædret og drept palestinere siden 1948. Dette lar kristne i USA og Europa skje uten protester, trolig fordi det passer til deres bibelsyn og til deres muslimfobi. Religion kan gjøre blind, kynisk, kald og ufølsom! Religion er et hinder for fred og rettferdighet i vår verden. Trolig det primære hinder!

Når det gjelder religiøse forestillinger og min omtale av disse, har jeg bevisst valgt bort de mest forferdelige og de som er mest kompromitterende for de aktuelle religiøse gruppene. Men som del av religionsutøvelse har det vært utført menneskeofringer i deler av verden. Vi har også hatt heksebrenning i vår del av verden. Fortsatt har vi sekter som forsøker å endre menneskers seksuelle legning, driver med demonutdrivelse, tungetale, healing og sjamanisme. Jeg tar selvsagt avstand fra alt det nevnte. Jeg bruker ikke tid på slike primitive utslag av religion og religiøse forestillinger i denne boken.

Trond Einar Augustson – juni 2024

Trosbekjennelse

En trosbekjennelse er en sammenfatning av en felles religiøs tro som den enkelte gir sin tilslutning til, ofte i offentlig sammenheng.

I kristendommen

I kristendommen er det tilløp til slike trosbekjennelser allerede i Det nye testamentet, for eksempel «Jesus er Herre» i 1. Korinterbrev (kapittel 12, vers 3) og «Jesus er Kristus» i 1. Johannesbrev (kapittel 2, vers 22).

Trosbekjennelsene ble etter hvert mer detaljerte. De ble brukt i undervisning, i preken, som markering av den sanne tro overfor det man anså som vantro, men først og fremst var de dåpsbekjennelser. Kristendommen har tre trosbekjennelser fra tidlig kristendom: den apostoliske, den nikenske og den atanasianske.

I jødedommen

Bønnen Shema (Hør) som innledes med ordene «Hør, Israel! Adonaj (Herren) er vår Gud, Adonai er én» blir ofte omtalt som jødedommens trosbekjennelse.

Shema er en bekjennelse av Guds enhet og det jødiske folkets plikt til å overholde Guds lov. Å resitere Shema morgen og kveld regnes som en plikt pålagt i bibelteksten selv (5. Mosebok 6, 4–9).

I islam

I islam spiller trosbekjennelsen shahada en fundamental rolle. Trosbekjennelsen er den første av islams fem søyler og lyder slik på arabisk: *la illaha illa allah wa muhammad rasul allah*. Oversatt til norsk betyr dette: Det er ingen gud uten Gud, og Muhammad er hans profet.

I buddhismen

I buddhismen har «tilfluktsformelen» preg av trosbekjennelse. Formelen er: «Jeg tar min tilflukt til Buddha, jeg tar min tilflukt til Dharma (Læren), jeg tar min tilflukt til Sangha (munkeforsamlingen)».

Informasjonen over om trosbekjennelse er hentet 1. januar 2024 fra <https://snl.no/trosbekjennelse> fra Store norske leksikon (2005-2007); Groth, Bente: trosbekjennelse i Store norske leksikon på snl.no.

I jødedommen

Trosbekjennelse i jødedommen ifølge Store norske leksikon ved Groth, Bente: Shema i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 6. mars 2024 fra <https://snl.no/Shema>:

«Shema (Hør) er en kjent bønn, som innledes med ordene «Hør, Israel! Adonaj (Herren) er vår Gud, Adonai er én». Shema er strengt tatt ikke en vanlig bønn, men en bekjennelse av Guds enhet og det jødiske folkets plikt til å overholde Guds lov. Den oppfattes derfor ofte som jødedommens trosbekjennelse.

Shema er en gammel bønn som var en del av liturgien i tempelet i Jerusalem. Bønnen er satt sammen av tre bibelske skriftsteder (5. Mosebok kapittel 6, vers 4–9 og kapittel 11, vers 13–21 samt 4. Mosebok kapittel 15, vers 37–41). Bønnens andre linje, en innskutt lovprisning til Gud, står ikke i bibelteksten, men kommer fra tempeltjenesten. Bønnen innledes og avsluttes med spesielle velsignelser.

Resitasjonen av Shema Israel er fremdeles en viktig del av synagogens liturgi. Hele bønnen bes (resiteres) i forbindelse med morgen- og kveldsgudstjenesten, og innledningsordene leses også ved flere andre anledninger.

Bønnen kan bes i et bønnefellesskap, minyan, eller alene i hjemmet. Shema skal bes tydelig og med innlevelse. Det første verset regnes som spesielt viktig, og

mange ortodokse jøder lukker og dekker til øynene mens de sier disse ordene. Askenasiske og sefardiske jøder har ulike tradisjoner for hvorvidt bønnen skal fremsies høyt eller stille og for hvorvidt man skal stå eller sitte.

Plikten til å be den fulle Shema to ganger om dagen overholdes i stor grad blant ortodokse menn, mens den overholdes i varierende grad innenfor de ikke-ortodokse retningene. Den første linjen av Shema resiteres tradisjonelt også før man legger seg om kvelden. Shema inngår også i bønnene jøder ber på dødsleiet. Den var også en viktig bønn for jødiske martyrer opp gjennom tidene.

I henhold til jødisk religiøs lov, halakha, er kvinner fritatt fra påbudet om å resitere den fulle Shema fordi dette er en tidsbestemt forpliktelse. I tradisjonell og ortodoks jødedom er kvinner fritatt fra slike forpliktelser. Ifølge rabbinsk tradisjon bør kvinner likevel lære denne bønnen, eller i alle fall kunne fremsi den viktige innledningen. Mange ortodokse kvinner ber i dag likevel den fulle Shema.

Innenfor både reformjødedom, konservativ jødedom og rekonstruksjonisme kan kvinner nå delta på like linje med menn i gjennomføringen av gudstjenesten i synagogen. De ber da også den fulle Shema. I reformjødiske menigheter er det vanlig å utelate de delene av Shema som ikke er i overensstemmelse med reformjødedommens tro og praksis (delen som omhandler straff og den som omhandler bønneremmer), men både innledningen og avslutningen er den samme.»

Shema hentet fra Religion.dk og oversatt av forfatteren fra dansk:

Shema, den jødiske trosbekjennelsen finner vi i 5. Mosebok kapittel 6,4–9:

Fold ut

Hør, Israel! Herren vår Gud, Herren er én. Derfor skal du elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av hele din styrke. Disse ord, som jeg

befaler deg i dag, skal ligge deg på sinnet, og du skal gjenta dem for dine sønner; du skal fremsi dem, både når du er hjemme, og når du er ute, når du går til sengs, og når du står op. Du skal binde dem om hånden din som et tegn, de skal sitte på pannen din som et merke, og du skal skrive dem på dørstolpene i ditt hjem og på dine porter.

I kirkene per i dag

Slik lyder den trosbekjennelsen som brukes i Den norske kirke i dag:

«Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper. Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne sønn, vår Herre, som ble unnfanget ved Den hellige ånd, født av jomfru Maria, pint under Pontius Pilatus, korsfestet, død og begravet, fór ned til dødsriket, stod opp fra de døde tredje dag, fór opp til himmelen, sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd, skal derfra komme igjen for å dømme levende og døde. Jeg tror på Den hellige ånd, en hellig, allmenn kirke, de helliges samfunn, syndenes forlatelse, legemets oppstandelse og det evige liv. Amen.»

Ifølge Store norske leksikon «er Den nikenske trosbekjennelse en trosbekjennelse fra tidlig kristendom og inngår, sammen med den apostoliske og den athanasiske trosbekjennelsen, som de tre oldkirkelige bekjennelsesskriftene.

Den er den mest universelt anerkjente trosbekjennelsen i kristendommen.

Navnet skyldes at den baserer seg på trosbekjennelsen som ble vedtatt ved kirkemøtet i Nikea i 325, Nikea-bekjennelsen, men den nåværende formen ble vedtatt på kirkemøtet i Konstantinopel i 381. Derfor er det mer presise navnet den nikensk-konstantinopolitanske trosbekjennelse, men dette navnet brukes lite i dag.

Den nikenske trosbekjennelsen brukes ved dåpshandlinger i den ortodokse kirke og i dens gudstjeneste, synges eller leses ved messen i den katolske

kirke og ved nattverdgdustjenesten i den anglikanske kirke. Den er også godkjent av de fleste protestantiske kirker og brukes i Den norske kirke, oftest ved høytidsdager, gjerne som vekselsang.

Bakgrunnen for den nikenske trosbekjennelsen var en teologisk strid mellom biskop Alexander i Alexandria og presbyteren Arius om hvorvidt Jesus Kristus er «av samme vesen» som Gud Fader eller ikke. Mens Alexander understreket enheten mellom Faderen og Sønnen, la Arius vekt på Sønnen som en skapning underordnet Faderen. Han mente at bare Faderen er til fra evighet av. Spørsmålet skapte stor strid. Arius' tilhengere ble kalt arianere, og striden kalles den arianske striden. Keiser Konstantin var opptatt av kirkens enhet og grep selv inn. Han kalte inn til et kirkemøte i Nikea. Bekjennelsen som ble vedtatt på dette møtet var anti-ariansk. Det vil si at Sønnens guddom, og dermed det guddommelige ved frelsesverket, understrekes. Sønnen er av «samme vesen som Faderen».

Vedtaket på kirkemøtet i Nikea i 325 førte imidlertid ikke til at striden om arianismen opphørte. Striden ble først avsluttet ved kirkemøtet i Konstantinopel i 381. Trolig vedtok man her en ny bekjennelse som var ment som en presisering av bekjennelsen fra 325. Relasjonen mellom Faderen og Sønnen er framstilt slik: Jesus Kristus er «Guds enbårne Sønn, født av Faderen før alle tider, Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av sann Gud, født, ikke skapt, av samme vesen som Faderen. Ved ham er alt blitt skapt».

Den nikenske trosbekjennelsen trengte fra midten av 400-tallet igjennom i den østlige kirken og fikk snart etter det en ledende stilling også i vest. Her føyde man etter en tid inn et nytt ledd i artikkelen om Den hellige ånd, at den «utgår fra Faderen og Sønnen», noe som fremkalte rivninger mellom østkirken og vestkirken.

I et økumenisk studiedokument fra Kirkenes Verdensråd i 1991 («Vi bekjenner den ene tro») ble det uttrykt at kirkene stod sammen om den korte formuleringen (uten «og Sønnen»), men Den norske kirke har ikke gitt noen offisiell tilslutning til dette. Derfor brukes formen «utgår fra Faderen og Sønnen» i Den norske kirkes gudstjenestebøker og i Norsk Salmebok.

I Den norske kirke hører den nikenske trosbekjennelsen til bekjennelses-skriftene. I høymessen ble den lenge sunget i versifisert oversettelse (Landstads reviderte salmebok nummer 32, Nynorsk Salmebok nummer 22), mens den i 1889 ble avløst av den apostoliske trosbekjennelsen. Prøveordningen for høymessen av 1969 ga adgang til å lese eller synge den nikenske trosbekjennelsen, men Ny høymesseliturgi av 1977 tillot bare at den ble brukt «ved særlige anledninger». Fra 2011, da ny ordning for hovedgudstjenesten ble innført i Den norske kirke, ble de to trosbekjennelsene sidestilt. Det er valgfritt hvilken av dem som brukes. Den nikenske trosbekjennelsen finnes som vekselsang i Norsk salmebok (2013) nummer 978 og 979.

Teksten i den nikenske trosbekjennelsen slik den lyder i den oversettelsen som brukes i Den norske kirke:

«Vi tror på én Gud, den allmektige Far, som har skapt himmel og jord, alt synlig og usynlig. Vi tror på én Herre, Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, født av Faderen før alle tider, Gud av Gud, lys av lys, sann Gud av sann Gud, født, ikke skapt, av samme vesen som Faderen. Ved han er alt blitt skapt. For oss mennesker og til vår frelse steg han ned fra himmelen, og ved Den hellige ånd og av jomfru Maria ble han menneske av kjøtt og blod. Han ble korsfestet for oss under Pontius Pilatus, led og ble begravet, oppstod den tredje dag etter Skriftene og fór opp til himmelen, sitter ved Faderens høyre hånd, skal komme igjen i herlighet for å dømme levende og døde, og hans rike skal være uten ende.

Vi tror på Den hellige ånd, som er Herre og gjør levende, som utgår fra Faderen og Sønnen, tilbes og æres sammen med Faderen og Sønnen, og som har talt gjennom profetene. Vi tror på én hellig, allmenn og apostolisk kirke. Vi bekjenner én dåp til syndenes forlatelse og venter de dødes oppstandelse og et liv i den kommende verden. Amen.»

Følgende er hentet fra Store norske leksikon **om islamsk trosbekjennelse:**

«Shahada er den islamske trosbekjennelsen. Trosbekjennelsen er den første av islams fem søyler og lyder slik på arabisk: la illaha ila allah wa muhammad rasul allah. Oversatt til norsk betyr dette: Det er ingen gud uten Gud, og Muhammad er hans profet.

Shahada nevnes ikke i denne formen i Koranen, men kombinerer to utsagn i koranteksten som sammen oppsummerer islams grunnleggende budskap. Det vil for det første si budskapet om den ene Gud, islams strenge monoteisme, og for det andre profetlæren, læren om Guds sendebud til menneskeheten. Shahada i denne formen kom i bruk på 600-tallet og er funnet som inskripsjon på mynter og som innskrift på vegger.

Spørsmålet om hvem som er muslim, er knyttet til trosbekjennelsen; muslim er den som uttaler shahada, privat eller offentlig. Å uttale shahada på arabisk er i seg selv en overgangsrite og markerer skillet mellom den som er «innenfor», og den som er «utenfor». Å konvertere til islam innebærer derfor at man uttaler shahada i vitners nærvær med intensjonen om å tilhøre det islamske fellesskapet.

Resitasjon av shahada spiller en sentral rituell rolle. Trosbekjennelsen er en fast del av bønneropet og av det daglige bønneritualet. Shahada er også det første som hviskes i øret på det nyfødte barnet.»

Egne kommentarer og konklusjoner

Det er stor variasjon mellom religionene i vektlegging, utforming og bruk av trosbekjennelser. Både jøder og muslimer har ganske lettfattelige trosbekjennelser der viktigheten av monoteistisk fokus er sentralt. De kristne trosbekjennelsene er ganske «utflytende» i forhold. For en ikke-troende er det lett å tenke at kristnes trosbekjennelser har kommet til som ordrike kompromisser etter årelang strid. Både ved første og andre øyekast kan det se ut som kristendommen minst har tre guder eller guddommer. Dessuten er det svært mye annet usannsynlig man må svelge for å slutte seg til kristnes tro.

Nå er det ikke slik at enkelte av trosbekjennelsene kan sies å være troverdige. De er alle basert på dogmer som ikke på noe tidspunkt har blitt vist å ha noe grunnlag i virkeligheten. Men de kristnes trosbekjennelser må sies å være temmelig grenseløse i sin fantasi, sammenliknet med andre religioners.

Dette, fra trosbekjennelsene, er udokumentert til tross for at det er hevdet og er trodd på i flere tusen år:

- At det finnes en gud
- At det finnes en hellig ånd
- At gud har fått en sønn ved hjelp av en jomfru
- At Jesus for opp til himmelen
- Himmelen eksistens
- At det finnes profeter med budskap fra en gud
- At kirken er hellig (begrepet hellig inneholder ingen realiteter)
- At de døde vil oppleve en oppstandelse
- At Jesus kommer tilbake og dømmer levende og døde
- At troende får et liv i en kommende verden

Zoroastrisme

Kildene til dette kapitlet er i hovedsak den engelskspråklige utgaven av Wikipedia, Encyclopedia Britannica, men også boken min, Lykken og livet.

Zoroastrisme eller zarathustrismen er også kalt *Mazdayasna* og *Bedin*. Den er en iransk/persisk religion, men også en av verdens eldste religioner. Dens opprinnelse er ideene og meningene til iraneren/perseren *Zoroaster*. Religionen har et dualistisk syn på det gode og det onde og må betraktes som monoteistisk. Den forkynner at det gode vil vinne over det onde. Videre omtales en god og vis guddom eller ånd kalt *Ahura Mazda* samt en motsetning til denne, en ond og destruktiv ånd kalt *Angra Mainyu*. Denne motsetningen til den gode og vise er ødeleggende for menneskene. Denne religionen inneholder også forestillinger om menneskets frie vilje, troen på en Messias og at man blir dømt etter sin død. Videre beskrives en himmel, et helvete, engler og demoner. Med andre ord må zoroastrisme sies å være ideskaper til forestillinger vi finner i jødedom, kristendom, islam, i gresk filosofi og i en del andre religioner. Religionen har en sammenfattende hellig skrift som kalles Avesta.

Religionen oppsto blant indoiranere som levde som nomader fra nedre del av Volga til Kasakhstan. De levde av sitt kveg som ga melk og kjøtt. Historikere er kommet til at dette folket delte seg i to grupper i det tredje årtusen før vår tidsregning. Den ene gruppen valgte området der dagens Iran befinner seg, mens den andre valgte det indiske subkontinentet. Det er trolig av denne grunn dokumentert klare fellestrekk mellom den indiske Rigveda og hymner med zoroastrisk opprinnelse.

Religionen har trolig røtter tilbake til det andre millennium før vår tidsregning, det vil si at den er rundt 4000 år gammel, og har nedtegnet historie fra midten av det sjette århundre før vår tidsregning. Religionen var statsreligion i Iran og i det iranske/persiske imperiet i mer enn tusen år, fra rundt år 600 før vår tidsregning

til år 650 etter vår tidsregning. Etter den tid ble religionen fortrenget og tilhengerne forfulgt etter arabisk/muslimsk erobring av dagens iranske områder. I dag regner man med at religionen har rundt 100 000 tilhengere i India, Iran og Nord-Amerika.

Tekstene i *Avesta* regnes som de mest sentrale. I disse skal Zoroasters ideer, kalt Gathas, være nedskrevet. Læren innebærer troen på en gud som først skapte verden i en åndelig form og deretter omgjorde den til en stofflig form. *Ahura Mazda* var den store skaperen som benyttet sin styrke gjennom *Asha*. Mennesker har fri vilje til å støtte Ahura Mazda. De er følgelig selv ansvarlige for sine valg. Angra Mainyus destruktive krefter dannes av *Aka Manah* (onde tanker) og kan kalles motsetningen til Ahura Mazda og Asha. Senere i historien ble Angra Mainyu kalt *Ahriman*, som kan betraktes som motsetningen til Ahura Mazda, med andre ord en djevelliknende skapning/forestilling.

Livskraften som kommer fra Ahura Mazda og kalles Asha står i motsetning til *Druj*, som står for falskhet og svik.

Navnet Zoroaster er en gresk form av det opprinnelige *Zarathustra*. Han er også kalt *Zartosht* og *Zardosht* på persisk.

Tilhengerne av religionen tror at det finnes en god og opprinnelig skaper-guddom, Ahura Mazda eller den Kloke Herre. Ahura betyr herre og Mazda betyr visdom. Denne guddommen fremholdes som allvitende, men ikke allmektig.

Ahura Mazda vil seire over det onde, det vil si Angra Mainyu. I denne endetiden vil alt som er skapt gjennomgå en gjenoppstandelse. Også sjelene til de døde og fortapte vil bli gjenforent med Ahura Mazda i *Kshatra Vairya*, beskrevet som det beste området eller et paradys på jord, og blir gjenopplivet til udødelighet. En fremtredende tro eller forestilling i religionen har vært en frelser-figur eller Messias.

Zoroastrisk teologi inkluderer først og fremst viktigheten av den trefoldige stien til Asha: Gode Tanker, Gode Ord og Gode Gjerninger. Det er også lagt stor vekt på det å spre lykke, primært ved veldedighet. Det åndelige likeverdet mellom kvinner og menn er fremhevet. Beskyttelse av naturen er så sentral i religionen at den fremstår som den tidligste forkjemper for økologi og naturvern.

Religionen er ikke helt ensartet geografisk i forståelse av teologien, i hvordan den praktiseres, i verdier, ordbruk og annet. Den har også, som alle andre religioner, forandret seg gjennom århundrene. Det viktigste for en som praktiserer zoroastrisme er å bringe lykke og slik bidra i slaget mot ondskaper i verden.

Kjernen i religionen kan sammenfattes slik:

- Følg den trefoldige stien til Asha: Gode tanker, Gode ord og Gode gjerninger.
- Praktiser veldedighet for å følge Asha og slik spre lykke.
- Ta hensyn til den åndelige likeverdigheten mellom menn og kvinner.
- Være god for godhetens skyld, uten håp om belønning.

Religionen tar utgangspunkt i at livet er en midlertidig tilstand der vi dødelige forventes å delta aktivt i slaget mellom Asha og Druj. Før fødselen er barnets sjel ennå en del av en høyere ånd som har eksistert siden Ahura Mazda skapte universet.

Vann og ild betraktes som elementer i rituell renhet. Tilhengere av religionen ber oftest i nærvær av en form for levende ild.

En død kropp er betraktet som vertskap for forfall. Derfor sørges for begravelser som sikrer mot forurensning av omgivelsene, for eksempel kremering eller begravelse i klebersteinskrypter.

Zoroastrisme har visse likheter med Vedisk religion. Religionen har også påvirket ungarsk, slavisk, tyrkisk og mongolsk mytologi. Mens religionens ideer er videreført i jødedom, kristendom og islam. Som eksempler kan nevnes ideene om det gode og det onde, gud og satan, gjenoppstandelse, dommedag, troen på en Messias, himmel og helvete og mye annet. Spor av religionens forestillinger finner man også i buddhisme.

Som nok et eksempel på likhet med kristendommens forestillinger kan nevnes Zoroastrismens sagn om en frelser som skal fødes av en jomfru etter et «frø» fra Zoroaster befrukter henne mens hun bader i en innsjø.

Egne kommentarer og konklusjoner

Som filosof og forfatter har jeg stilt meg spørsmålet om hvorfor zoroastrismens forestillinger i så stor grad gjenfinnes i andre og yngre religioner. Er det fordi denne religionen fant sannheten allerede for rundt 4000 år siden eller er det fordi andre folkeslag festet lit til forestillingene som den gang ble forfektet av et kulturelt velutviklet folk som også hadde et skriftspråk som kunne formidle ideene. Eller var det kanskje heller slik at det iranske imperiet tvang mennesker i de områdene som det la under seg, til å godta imperiets «sannheter». Per i dag heller jeg til at de fleste av disse forholdene spilte inn i spredningen av religionens budskap. Min forskerbakgrunn og mitt kunnskapsgrunnlag gjør imidlertid at jeg ikke kan støtte at religionen har funnet en evig og allmenngyldig sannhet.

Ideene fra denne religionen har tidlig spredd seg mellom folkegrupper i Asia og Europa og siden, fra rundt 1500-tallet, til landområder i øvrige verdensdeler. Den representerer åpenbart idegrunnlaget i judaismen og kristendommen, og må kunne sies å være en del av vår kulturarv. Med andre ord er ikke kristendommen vårt originale idegrunnlag i vår kulturarv, men zoroastrismen. Judaismen, kristendommen og islam fremstår alle som «plagiatreligioner» med zoroastrismen som opprinnelse og kilde.

Judaisme (Jødedom)

Kildene til dette kapittelet er den engelskspråklige utgaven av Wikipedia, Encyclopedia Britannica, Store norske leksikon og boken Lykken og livet.

Judaisme er en av verdens eldste monoteistiske religioner, nesten like gammel som zoroastrisme, og har mange likhetstrekk med den sistnevnte. Religionen regnes blant de abrahamske religioner sammen med kristendom og islam.

Judaismen har rundt 15 millioner tilhengere i dag. De kaller seg jøder eller det jødiske folket. De fleste av disse bor i Israel og Nord-Amerika. Men det er også mange jøder i Europa og Sør-Amerika.

Torah er den viktigste hellige boken i religionen. Lovene og læren kommer fra Torah, de første fem bøkene i den hebraiske bibelen og muntlig tradisjon. En del av den muntlige tradisjonen er skrevet ned i Mishnah, Talmud og andre verk.

Kristendommen og islam er nært beslektet med judaisme. Begge disse nyere religionene kan kalles monoteistiske og den moralske læren i Det gamle testamentet, som inkluderer Torah, er gjeldende også for dem.

Religionen baserer seg på guds påståtte åpenbaringer for Abraham og Moses.

Disse to profetene eller grunnleggerne av religionen skal ha levd 1500 til 1400 år før vår tidsregning. Da religionen ble utformet blant hebreerne for flere tusen år siden, var denne folkegruppen nomader som gjette og kun sporadisk var bønder.

Budene slik de er formulert i 2. Mosebok kapittel 20:

1. Du skal ikke ha andre guder enn meg. Du skal ikke lage noe gudebilde, eller noe slags bilde av det som er oppe i himmelen eller nede på jorden eller i vannet eller under jorden. Du skal ikke tilbe dem og ikke dyrke dem! For jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud. Jeg lar straffen for fedrenes synd komme over barn i tredje og fjerde ledd, når de hater meg,

men jeg viser miskunn i tusen ledd mot dem som elsker meg og holder mine bud.

2. Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn, for Herren lar ikke den som misbruker hans navn, være skyldfrie.
3. Kom hviledagen i hu, så holder du den hellig! Seks dager skal du arbeide og gjøre din gjerning. Men den syvende dagen er sabbat for Herren din Gud. Da skal du ikke gjøre noe arbeid, verken du selv eller din sønn eller din datter, verken tjeneren eller tjenestekvinnen eller feet, eller innflytteren i dine byer. For på seks dager skapte Herren himmelen, jorden og havet og alt som er i dem, men den syvende dagen hvilte han. Derfor velsignet Herren hviledagen og lyste den hellig.
4. Du skal hedre din far og din mor, så får du leve lenge i landet som Herren din Gud gir deg.
5. Du skal ikke slå i hjel.
6. Du skal ikke bryte ekteskapet.
7. Du skal ikke stjele.
8. Du skal ikke vitne falskt mot din neste.
9. Du skal ikke begjære din nestes hus.
10. Du skal ikke begjære din nestes hustru, hans tjener eller tjenestekvinne, hans okse eller esel eller noe annet som hører din neste til.

Disse ti budene er jo direkte overtatt av kristne, selv om de i dag har et mer moderne språk. Mens muslimer finner nær sagt de samme reglene for sitt liv i Koranen.

Det er ganske voldsomme straffer gud truer med i første bud, ikke mye barmhjertighet der! Bud nummer tre faller nok dem som kjemper for firedagers uke og sekstimers dag tungt for brystet. De finner lite støtte i budene. Men bud nummer 4 til og med 10 må sies å være ganske allmenngyldige regler som de

fleste mennesker kan slutte seg til. Man finner disse reglene igjen i de fleste religioner og livssyn.

Maimonides var en anerkjent jødisk lærer som levde på 1300-tallet. Han laget en liste med de tretten hovedoppfatningene i judaismen:

1. Gud skapte verden og er kongen i den.
2. Det finnes bare en gud, og gud er den eneste som er og vil bli gud.
3. Gud har ingen kropp eller fysisk form, og intet annet er som gud.
4. Gud er evig, gud har alltid eksistert og vil leve for alltid.
5. Bare gud kan besvare folks bønner, og folk må bare be til gud.
6. Profetenes ord er sanne.
7. Moses var den største av profetene.
8. Gud ga hele Torah til Moses.
9. Gud kommer ikke til å forandre Torah og vil ikke gi ut en ny Torah.
10. Gud kjenner til folks handlinger og tanker.
11. Gud belønner og straffer folk for det de gjør.
12. Messias vil komme.
13. Gud vil gi døde mennesker liv igjen når han bestemmer seg for det.

De tre vesentligste oppfatningene i judaismen er monoteismen, tilhørighet og avtalen mellom gud og guds folk. Det viktigste i judaismens lære er at det finnes en gud som ønsker at mennesker handler riktig og med medfølelse. Judaismen lærer at man tjener gud gjennom å lære å kjenne innholdet i de hellige bøkene og følger det bøkene ber om. Dette gjelder rituelle handlinger og etikk. Religionen lærer at alle mennesker er laget i guds bilde og fortjener å bli behandlet med respekt.

Religionen understreker at det kun finnes en gud. Denne guden skapte universet og er alene om å kontrollere det. Jøder bruker flere navn på gud. Det mest

hellige navnet er *Yahweh*. Men de fleste jøder unngår å bruke dette navnet på grunn av dets hellighet. Judaismen lærer også at gud er åndelig og ikke fysisk. Gud er en enhet, ett hele. Gud kan ikke bli delt i biter. Folk kan ikke fortelle hvordan gud ser ut. De kan bare fortelle hvordan gud er og hva gud gjør. All godhet og moral kommer fra gud. Gud er interessert i hva mennesker gjør og følger med på hva de gjør.

Gud vil eksistere for alltid og er over det hele. Gud vet alt. Gud er naturens overmann. Men gud er i verden og hører den som ber og vil svare dem. Gud er den største kraften i universet. Gud tillater mennesker å velge hva de vil gjøre. Han gir dem fri vilje. Men menneskene er ansvarlige for sine handlinger. Gud belønner dem som gjør gode gjerninger og straffer dem som gjør galt. Gud straffer og belønner i denne verden. Men gud gir den endelige belønning eller straff til sjelen etter menneskets død.

Jøder tror at gud gjorde en avtale med Abraham. Bibelen hevder at gud lovet å velsigne Abraham og hans etterkommere hvis de tilba gud og var trofaste mot gud. Gud gjorde denne avtalen med Abrahams sønn Isak og med Isaks sønn Jacob. Gud ga Jacob navnet Israel. Derfor kalles hans etterkommere Israels barn eller israelere. Gud ga israelerne Torah via Moses. Torah instruerer israelerne hvordan samfunnet deres skal bygges og ordnes. De ti bud ble gitt, sammen med andre lover, gjennom Torah. Det er 613 lover totalt.

Jøder kalles noen ganger for det utvalgte folket. Dette skyldes at det i står i bibelen at gud fortalte dem: «Dere skal for meg være et kongedømme av prester og en hellig nasjon. For dere er et hellig folk for herren deres gud, og herren valgte dere til å være guds spesielle nasjon blant alle folkeslag på jorden.»

Egne kommentarer og konklusjoner

Jeg tror nok dette budskapet fra gud om jøders fortreffelighet ikke faller i god jord verken hos reflekterte jøder eller hos andre folk med en mer sekulær forståelse av verden rundt seg. Langt mindre er dette budskapet troverdig eller akseptert av Israels naboer.

Jøder forstår dette slik at de har spesielle plikter og ansvar pålagt dem av gud. For eksempel må de bygge et rettferdig samfunn og kun tjene gud. Troende jøder mener at denne overenskomsten med gud innebærer følgende: Hvis de følger guds lover vil gud gi dem sin kjærlighet og beskyttelse. Men de er også ansvarlige for sine synder, onde handlinger og ulydighet mot det gud har befalt dem. Jøder tror også at de må lære andre folkeslag at gud eksisterer og at gud vil at alle mennesker handler riktig. Jøder tror videre at det er deres oppgave å være et lys for andre nasjoner ved å vise folkene i verden hvordan man skal skape en bedre verden.

Jødene i dagens Israel må kunne sies å ha sviktet sine påståtte plikter overfor gud fullstendig. De har siden 1948 systematisk forfulgt og fordrevet palestinerne, opprettet en apartheidstat der deres jødiske etnisitet gir dem særfordeler. De har også gjennomført uhyrlige krigsforbrytelser både på Vestbredden og i Gaza. Høsten 2023, vinteren og våren og sommeren 2024 har israelerne til fulle vist at de føler seg hevet over alle andre, over omverdenens gjengse moralnormer, over alt internasjonalt lovverk og de har vist at de ikke skyr noen midler for å karre til seg landområder i nabolandene. Vesten, og da i særlig grad kristne fundamentalister og USA er medskyldige i dette. Uten støtte fra andre nasjoner ville uhyrlighetene ikke vært mulig. Hvilket hat fra araberlandene og muslimer må vi ikke regne med på grunn av dette «utvalgte folket» og kristne «israelvenners» naivitet?!

Videre om jøders tro

Jøder tror at gud har gitt dem en spesiell oppgave med å forbedre verden. Dette skal innebære å gjøre verden til et bedre sted med mere godhet, og slik kommer vi nærmere til gud. De ønsker å skape mer fred, mindre lidelse for folk og dyr, fremme respekt mellom mennesker og hindre ødeleggelse av miljø og natur.

Jøder forsøker ikke å overbevise andre til å bli troende jøder. De vil bare vise verden at gud eksisterer. Alle kan tjene gud ved å følge de syv kravene som ble gitt til Noah. Men judaismen aksepterer at mennesker velger å bytte sin religion ut med deres judaisme.

Jødene fremhever at handlinger betyr mer enn tro og ord. Handlingene kalles «mitzvot». Det finnes 365 mitzvot som jøder ikke må gjøre og 248 som de må gjøre. Eksempler er at man ikke skal misbruke guds navn og ikke kan arbeide under sabbaten.

Landet Israel er hellig for jødene. De tror at gud skapte jorden fra fjellet Moriah i Jerusalem. Gud står alltid dette landet nærmest. Jøder tror at gud ba det jødiske folket om å bygge et samfunn med gudsdyrkelse i Israel. Mange mitzvot i Torah er knyttet til handlinger i Israel. Jøder mener også at deres historie som nasjon starter med Abraham. Gud skal ha lovet Abraham og hans etterkommere et nytt land i Canaan, det vil si i området der dagens Israel befinner seg. De kaller det også for Det lovete land. Mange jøder mener at jøder ikke skal bo andre steder enn i Israel.

Jøder tror også at Exodus, det vil si at flukten fra Egypt, var ledd i en pakt med gud for å bygge en bedre verden. Videre tror mange jøder på at en Messias vil komme for å forene det jødiske folket for å lede dem guds vei. Videre skal denne messias forene hele verden i troen på og i tjeneste for gud. «Og hele verden vil bli fylt av fred!» Noen jøder tror imidlertid at fred vil komme i fremtiden gjennom samarbeid mellom alle folk og med guds hjelp.

Torah er det viktigste dokumentet for jøder. De første fem bøkene i den hebraiske bibelen, det vil si Det gamle testamentet, utgjør Torah. Torah omtales

også som de Fem bøkene til Moses. Troende jøder mener at Moses brakte De ti bud og Torah ned fra Mount Sinai. De 613 mtzvot i Torah er like viktige som de ti budene.

Jødene deler Det gamle testamentet i tre deler. Torah med sine fem bøker er første del. Neviim er profetenes bøker og Ketuvim, som betyr skriftene, inneholder andre bøker om historie og morallære.

Rabbinere tror at det er en annen del av Torah og ikke bare de fem bøkene til Moses. Denne delen kalles Mishnah, Den muntlige Torah eller Den muntlige loven. Denne forklarer hvordan man skal følge lovene i de fem bøkene. Det er en forklaring til Mishnah som kalles Gemara. Mishnah og Gemara utgjør Talmud.

Det finnes ingen leder blant troende jøder som kan bestemme hvordan budene skal forstås og følges. Jøder har ulike oppfatninger om troen og er uenige om reglene, men regnes tilhørende en og samme religion og samme folk.

Jøder skal spise kosher mat. Men liberale jøder er mindre strenge med det.

Kosher frukt og grønnsaker er uten spor av insekter. Kosher fisk har finner og skjell. Reker, hummer og skjell er utelukket. Kosher kjøtt må komme fra drøvtyggere og dyrene må slaktes på en bestemt måte. Kosher kjøtt fra fugler må ikke komme fra rovfugler og også være slaktet kosher.

Sabbaten varer fra solnedgang på fredag til solnedgang på lørdag eller natt til søndag. Dagen er hviledag og en dag for å takke gud fordi han skapte universet. Helst skal ikke elektrisk utstyr brukes på sabbaten, for eksempel telefoner, pc, og tv. Man skal ikke selge eller kjøpe, ikke tenne ild eller bål, ikke kjøre bil eller sykle, ikke lage mat, ikke skrive og heller ikke bygge eller reparere ting. Det er selvsagt kun de mer ortodokse jødene som følger nevnte regler til punkt og prikke.

Jøder omskjærer guttebarn når de er 8 dager. Samtidig gis barnet et navn. Bat Mitzvah er en seremoni for jenter når de er 12 år, for å markere at de er blitt

kvinner og skal følge jødiske lover og regler. Bar Mitzvah er guttenes tilsvarende seremoni ved 13 års alder. Lesing fra Torah og spesielle bønner hører med.

Mer enn 20 prosent av israelere regner seg som sekulære. De som regner seg som troende går i ortodokse synagoger, selv om kun 10 prosent regner seg som ortodokse i religiøs forstand.

Også i jødedommen lever forestillinger om engler. Ideene oppsto trolig først i zoroastrismen. Engler er beskrevet som overnaturlige åndevesener og opptrer gjerne som guds sendebud i religioner der åpenbaring spiller en vesentlig rolle. Blant disse er jødedommen, kristendommen og islam.

Egne kommentarer og konklusjoner

Judaismen har tilsynelatende brukt zoroastrismen som modell da den ble utformet for flere tusen år siden. Så har kristendommen og islam brukt judaismen som modell for sine bud, leveregler, dogmer og forestillinger. Men judaismen er for preget av å være folkegruppen jøders egen religion og være bakgrunn for nettopp deres ritualer og tradisjoner til å kunne vinne oppslutning blant andre mennesker.

Kristendom

Innholdet i dette kapittelet er hentet fra Nasjonal Digital Læringsarena, Wikipedia og Encyclopedia Britannica. Informasjon som er hentet fra Nasjonal Digital Læringsarena er markert med gåseøyne.

Kristendommen er per i dag verdens største religionen når alle retninger er regnet med. Den oppsto etter mytene om Jesus fra Nazareth. Han levde i første århundre av vår tidsregning. Religionen praktiseres i alle land. Regnet blant livssyn er likevel ateister og agnostikere vesentlig flere enn alle troende til sammen. Den orientalsk ortodokse kirken er den eldste blant de kristne kirkene, men denne kristne kirken hadde lite kontakt med kirken som utviklet seg i Europa. I Europa dominerer den katolske kirken i Sør-Europa og den protestantiske kirken i Nord-Europa. I Hellas og deler av tidligere østeuropeiske land dominerer den gresk-ortodokse kirken.

Kristendom handler kanskje like mye om tradisjoner og ritualer som om tro. Det å være kristen betyr for mange å utføre ritualer og praktisere tradisjoner i forbindelse med kristne høytider, gudstjenester og overgangsritualer som dåp, konfirmasjon, giftermål og begravelser. Sentralt i kristendommen er bønn, gudstjenester og sakramentene.

Om bønn i kristendommen

«Samtale med Gud Fader, Jesus eller Den hellige ånd kaller vi bønn. En bønn kan være fri og spontan. Den kan være en kristen samtale eller bønn i et fellesskap. I bønnen kan man be for noe man er opptatt av, eller be for en annen, det vil si å gå i forbønn for noe eller noen. Den viktigste bønnen i kristendommen er *Herrens bønn*, også kjent som *Fadervår*. Hvor viktig det er å be, varierer fra kristen til kristen. Noen ber hver dag, mens andre har et mer sporadisk forhold til bønnen. Det finnes også former for kontemplativ bønn, som

har flere likheter med østlig meditasjon. Bønn er en måte å kommunisere med Gud på.»

Om gudstjenester i kristendommen

«Gudstjenester er seremonier hvor religiøse samles for å be. I kristendommen innebærer dette bønn, salmesang, lesning fra Bibelen, preken og ofte også nattverd. Søndag formiddag er den viktigste tiden i uken for gudstjenester, selv om den kan holdes hvilken som helst ukedag. Noen frikirker, særlig pinsemenigheter, har ofte en friere form og vektlegger ikke fast struktur i gudstjenesten på samme måte som de katolske eller ortodokse kirkene.»

Liturgi

«Når kristendommen praktiseres etter bestemte ritualer, på faste steder, i kirker eller menighetshus, kaller vi det *liturgi*. Liturgi betyr forskriftene for gudstjenesten i kirken. De liturgiske handlingene blir vanligvis ledet av en prest eller biskop, og de er vigslet til å utføre slike religiøse tjenester. Å *vigse* er en religiøs handling som erklærer eller gjør noe hellig. Innholdet i liturgien kommer fra tekster som ofte er hentet fra Bibelen.»

Sakramenter

«Fra fødsel til død har kirken et tilbud til de troende i form av markeringer og hellige handlinger. Disse hellige handlingene kaller vi *sakramenter*. Den katolske kirke og de ortodokse kirkene praktiserer sju sakramenter, mens den lutherske kirken bare har to. Disse kirkesamfunnene hevder at sakramentene er innstiftet av Jesus selv, og at de derfor er ekstra viktige. Den lutherske kirken mener at Jesus kun innstiftet dåpen og nattverden.»

Dåpen

«Dåpen er felles for den katolske, de ortodokse og protestantiske kirkene. Dåpen ledes vanligvis av en prest der han uttaler blant annet: «Jeg døper deg i faderen,

sønnen og den hellige ånds navn.» Dåpen innebærer at den døpte blir medlem av den kristne kirken der man ble døpt.»

Nattverden

«Nattverden er også et felleskristent sakrament. Nattverdsmåltidet blir holdt til minne om Jesu siste måltid med disiplene. Presten gir nattverdsgjestene et lite brød (oblat) og et lite beger med vin. Dette symboliserer Jesu legeme og blod.»

Konfirmasjonen

«Konfirmasjon kalles ferming i den katolske kirken og krismering i den ortodokse kirken. Konfirmanten bekrefter dåpsløftet foran menigheten.»

Botens sakrament

«Dette sakramentet er et tilbud til katolikker og ortodokse kristne om å ta et oppgjør med egne synder. Protestantene ber i gudstjenesten om syndstilgivelse.»

Ekteskapet

«Ekteskapet er hellig og uoppløselig for katolikker. I ekteskapets sakrament lover kvinnen og mannen at de skal være trofaste og hengivne inntil døden skiller dem. Ettersom ekteskapet ikke er et sakrament i protestantiske kirker, er det lov å skille seg.»

Prestevigslingen

«I den katolske kirken gis prestevigsling til menn som ønsker å vie sitt liv til tjeneste for gud og kirken. Det er en biskop som vigsler presten i guds navn. En katolsk prest lover å adlyde biskopen sin i alt og å leve enkelt og i sølibat. Protestantiske prester slipper sølibatkravet. I den norske kirke har vi siden 1961 også hatt kvinnelige prester. I mange katolske miljøer ønsker man også kvinnelige prester. Til nå har den katolske kirkens ledelse, med paven i spissen, ikke ønsket det. Begrunnelsen er at Jesus bare kalte menn til å bli disipler.»

Sykesalvingen

«Sykesalvingen ble tidligere kalt «den siste oljen». Den katolske kirken ønsker å være til stede ved livets begynnelse ved dåpen og ved livets slutt. Derfor gir presten en salving av den døende med den samme typen olje som blir brukt ved konfirmasjonen.»

I den katolske kirken og de ortodokse kirkene er utføring av sakramentene helt nødvendig for frelse. For mange frikirker og de protestantiske kirkene, slik som den norske evangelisk-lutherske kirke, er det troen på Jesus Kristus alene som fører til frelse, ikke praksis gjennom ritualer.

Egne kommentarer og konklusjoner

Jeg tror at de fleste lesere av denne boken kjenner kristendommen så godt at det blir akseptert at denne religionen ikke beskrives ytterligere her. Kristendommen har gitt oss mange varianter av livssyn å velge blant i løpet av de århundrene den har eksistert. De tre største av disse er katolisismen, protestantismen og den gresk ortodokse kirken. I tillegg til disse tre store kirkene er det et stort antall menigheter og sekter som alle mener at akkurat de har funnet den rette veien til evig liv og frelse.

Etter min vurdering er det gjennom tidene med kristendom blitt brukt urimelig mye ressurser, skapt mange konflikter og kriger nettopp på grunn av denne religionen. Religiøst begrunnet undertrykkelse av kvinner, homofile og transpersoner samt forsvar for egne særrettigheter er også blant de forhold kristendommen må holdes ansvarlig for. Ekstra ille har det vært at religion og politikk blir blandet sammen i enkelte partier og i andre sammenhenger. Heldigvis begynner vi nå å se slutten på dette. Oppslutningen om kristendommen er raskt synkende. Troen på de religiøse forestillingene likeså.

Islam

Dette kapittelet om islam er hentet fra religion.dk, Encyclopedia Britannica og boken Lykken og livet.

Islam er en religion med profeten Muhammed som grunnlegger i det syvende århundre før vår tidsregning. Islam betyr overgivelse. Navnet henspiller på overgivelse til Allahs vilje.

Likheten med judaismen og kristendommen er slående. Man finner Det gamle testamentets budskap igjen i Koranen. Hvert bud er sammenfallende med følgende vers i Koranen:

1. «Vit at det er ingen gud unntatt Gud.» (sura 47, vers 19)
2. «Herre, gjør denne by til et trygt sted, og hold meg og mine barn borte fra å dyrke avguder.» (sura 14, vers 35)
3. «Gjør ikke Gud til gjenstand for deres eder når det gjelder å være fromme og gudfryktige og skape forståelse mellom folk. Gud hører og vet.» (sura 2, vers 224)
4. «Dere som tror, når det kalles til samlingsdagens bønn, så skynd dere hen til Guds ihukommelse, og la handel ligge. Dette er et gode for dere, om dere bare visste!» (sura 62, vers 9)
5. «Mot foreldre skal dere vise godhet. Om en av dem, eller begge, når høy alder hos deg, så si ikke «Uff», og vær ikke brysk mot dem, men tal respektfullt til dem!» (sura 17, vers 23)
6. «Den som dreper et menneske, uten at det gjelder blodhevn eller straff for forbrytelse, skal anses som han hadde drept menneskeheten. Den som redder et menneske, skal anses som hadde han reddet hele menneskeheten.» (sura 5, vers 32)
7. «Innlat dere ikke på hor. Dette er skjendig atferd og en lei vei å vandre.» (sura 17, vers 32)

8. «Tyven, mann som kvinne, hugg av deres hender, som en gjengjeldelse de har fortjent, og som preventiv straff fra Gud. Gud er mektig, vis.» (sura 5, vers 38)
9. «Underslå ikke bevis. Den som gjør det, har synd i sitt hjerte. Gud vet hva dere gjør.» (sura 2, vers 283)
- 10.«La ikke dine øyne dvele ved det. Vi lar noen nyte, som pryd for jordelivet, for derved å sette dem på prøve. Herrens underhold er bedre, og mer varig.» (sura 20, vers 131).

Islam er i stor grad basert på rituelle gjerninger med det formål å tilbe gud og søke tilgivelse for begåtte synder. De fem søylene i islam danner kjernen i denne religionen. De fem søylene er grunnleggende handlinger som enhver hengiven muslim er forpliktet til å utføre for å sikre en plass i paradiset.

Islams fem søyler (også kalt pilarer):

De fem søylene, som ble et enhetlig fundament for islam i årene etter profeten Muhammeds død, er enkle oppgaver der vanskeligheten øker med rekkefølgen de fem søylene er registrert i.

Koranen nevner ikke de fem søylene. De er definert av Muhammed i en hadith, som er en fortelling om koranens åpenbaringer og teologiske dilemmaer i islam som ikke er nevnt i Koranen. Der fremgår det at erkeengelen Gabriel viste seg for Muhammed og hans tilhengere. Gabriel ba Muhammed om å definere kjernen i islam. Derfor ble hadithen, der de fem søylene er definert under tittelen Gabriels hadith, skrevet. Gabriels hadith finnes både i hadith-samlingen "Sahih Muslim" og "Sahih Bukhari", hvor de fleste anerkjente hadither er samlet. Sunni- og sjiamuslimere ble enige om grunnelementene i de fem pilarene. Noen shia-kirkesamfunn legger likevel til fem ekstra søyler og refererer til dem som *furuu aldin*, som betyr grunnlag for tro.

1. søyle i islam: Trosbekjennelsen (Shahada)

Trosbekjennelsen er den første søylen i islam og den første handlingen av konvertering til islam. Shahada, som betyr vitnesbyrd, peker ut de grunnleggende prinsippene i islam, monoteisme og Muhammeds status som en profet i islam.

Shahadaens budskap trekker paralleller til de to første av budene, som forbyr polyteisme. Både sunni- og sjiamuslimer bruker shahada. Men i visse grener av sjiaislam er det lagt til et tredje bud som beskriver Alis opphøyde status i henhold til sjiamuslimsk tro.

Shahada vises i dag på flagg og bannere i noen muslimske land. Også kunstneriske representasjoner av ordene til den muslimske shahadaen finnes i kalligrafi, smykker og husdekorasjoner.

Shahada opptrer også som en vanlig del av muezzinens bønnerop. Muezzinen er den lærde som er utnevnt til å kalle til bønn fra minareten. Videre er shahadaen også en viktig del av islams daglige bønner, hvor shahadaen gjentas flere ganger.

2. søyle i islam: Tidevannsbønnen (Salat)

Tidevannsbønnen er den andre søylen i islam, en plikt for enhver muslim over 10 år. Tidevannsbønnen kan utføres hjemme eller i moskeen når muezzinen kaller til bønn. Før tidevannsbønnen begynner, er det nødvendig å utføre et renselsesritual kalt wudu. Ritualet foregår ved å skylle kroppen med vann. Hvis muslimen er på et sted der vann ikke er tilgjengelig, kan sand brukes, som kalles tayammum.

Selv om tidevannsbønnen er en plikt, er det noen forbehold som kan fritta en muslim fra å be tidevannet. Alvorlig sykdom, funksjonshemming, graviditet eller menstruasjon fritar muslimen fra å utføre bønn.

Tidevannsbønnen er nevnt i Koranen i Israels surah, som beskriver Muhammeds nattlige reise fra Mekka til Jerusalem og himmelfart, hvor Muhammed møter blant annet Abraham, Moses og Jesus.

Her forhandles antall tidevannsbønner fra 50 til fem daglige bønner mellom Muhammed og erkeengelen Gabriel. Moses hjelper Muhammed med å sette antall tidevannsbønner til fem daglige bønner. Menn og kvinner skilles i bønn, både hjemme og i moskeen. Mennene står på de fremste radene foran imamen, kvinnene bak eller i et eget rom.

3. søyle islam: Almisse (Zakat)

Ved å gi zakat, betaler en muslim 2,5 prosent av sin årlige inntekt til veldedighet. Enhver muslim som eier mer enn verdien av 89 gram gull må betale zakat. Zakat betales også under Ramadan, hvor et engangsbeløp per muslim betales i en husholdning med det formål å mate en fattig muslim i løpet av fastemåned.

Opprinnelsen til zakat har røtter i jødedommen, hvor zedekha er betalt for veldedige formål. Zakat-betalingen har ikke bare et veldedig formål, men er også en renselsesprosess der muslimen gir avkall på materialisme ved å hjelpe andre som er mindre velstående.

Ser man på zakats opprinnelse i en muslimsk kontekst, kan zakat spores tilbake til de tidlige årene etter Muhammeds utvandring fra Mekka i år 622. Her trengte nye konvertitter og utflyttede muslimer økonomisk støtte, samtidig som kampene med de polyteistiske stammene i Mekka måtte finansieres. Dermed ble zakat en plikt for enhver muslim.

I dag har zakat utelukkende for veldedige formål. I løpet av de siste 50 årene har mange muslimer utvandret til ikke-muslimske land, og også her samles zakat. Pengene går både til veldedige organisasjoner i det nye muslimske samfunnet og til fattige mennesker i den muslimske verden. I Danmark samler både moskeer og islamske miljøer inn zakat-penger. Blant dem er Muslimenes Fellesråd, som samler inn zakat og omfordeler det gjennom Dansk Muslimsk Hjelp.

4. søyle i islam: Faste (Sawm) under Ramadan

Koranen befaler muslimer i flere vers å faste. Muslimer faster i løpet av måneden Ramadan. Faste betyr at muslimer ikke har lov til å spise eller drikke eller ha sex mellom soloppgang og solnedgang.

Fasten starter med et måltid før fajr-bønnen, som bes før soloppgang. Måltidet kalles suhur. Ved solnedgang brytes fasten ved et iftar-måltid. Måltidet nytes ofte sammen med familien, som vil være samlet rundt flere retter enn vanlig. Alternativt kan en muslim bryte fasten med andre muslimer i den lokale moskeen.

Siden år 623 har muslimer fastet i Ramadan-måneden. Det markerer den første åpenbaringen som Muhammed mottok gjennom erkeengelen Gabriel. Videre faster muslimer for å utføre en åndelig renselse og bekjempe materielle og kjødelige fristelser.

Opprinnelsen til den muslimske fasten kan spores tilbake til både jødene og de polyteistiske araberne på den arabiske halvøy som fastet ved Yom Kippur. Selv om faste er en plikt, er gravide kvinner, syke, reisende og eldre muslimer ikke pålagt å faste under Ramadan.

Faste har beholdt sin opprinnelige form, og derfor har det i vår tid ført til flere utfordringer for den fastende enn å måtte avstå fra å spise og drikke. Røyking er

for eksempel ikke tillatt for en fastende muslim, og spredningen av internett og seksualisert reklame har gjort den fastende persons hverdag vanskeligere, da en fastende muslim ikke bare må avstå fra sex, men også seksuelle tanker er forbudt under fasteprosessen.

5. søyle av islam: Pilegrimsreise til Mekka (Hajj)

Den femte og siste søylen i islam er pilegrimsreisen til Mekka, Hajj. Hajj er den siste plikten en muslim har overfor sin Gud. Selv om pilegrimsferden er en sentral del av islam, er det noen forbehold som fritar muslimen for denne plikten. Pilegrimsvandringen er forbeholdt de som er fysisk i stand til å utføre ritualet og har de nødvendige økonomiske midler, da pilegrimsferden ikke er ment som en byrde, men en åndelig renselsesprosess.

Den som foretar en pilegrimsreise til Mekka vil oppnå absolusjon gjennom hajj-ritualet og vil da kunne kalle seg hajji (pilegrim). Det mest kjente bildet fra pilegrimsferden er de mange muslimene som synger rundt Kaaba i Mekka, men de er verken de første eller de eneste som har sirklet rundt Kaaba.

Historisk sett har kristne, jøder og polyteister utført pilegrimsritualer ved å sirkle rundt Kaaba, som beskrevet av den britiske religionshistorikeren Karen Armstrong i boken *Islam: A short history*. Muslimer utfører pilegrimsreisen og anser Kaaba som hellig, da muslimske kilder beskriver det som Abrahams hjem, bygget på stedet der Adam reiste det første tempelet til ære for Gud.

Før pilegrimsferden begynner, vil de mannlige pilegrimene bli barbert, får klippet neglene og børstet eller kjemmet håret for å ta på seg ihram-kappene, som består av to hvite stoffstykker. Kvinnelige pilegrimer børster ikke håret, men bærer også hvite kapper under pilegrimsreisen. Hvert år finner pilegrimsvandringen sted fra 8.-12. dhul hijja (pilegrims måneden).

Den første pilegrimsreisen utført av Muhammad og hans tilhengere fant sted på de samme dagene i år 630. Den første pilegrimsreisen for muslimene skjedde etter at polyteistene i Mekka overgav seg til Muhammeds hær uten betydelig

motstand. I år 632 utførte Muhammed sin siste pilegrimsreise, som i ettertiden fikk tittelen avskjedspilegrimsreise. Her utførte Muhammed alle ritualene som i dag er forbundet med hajj og holdt sin siste tale til sine tilhengere.

Koranen refererer til pilegrimsritualene flere steder, blant annet i sura Albaqara (kapittel om kalven). De fleste hajj-ritualer er nevnt her, og plikten til å utføre hajj er understreket i vers 125 i kapitlet med ordene:

Gå ut i hajj eller umrah til Guds ære. Hvis du blir forhindret, gjør et offer i henhold til dine midler, og bli ikke kronet før offergaven har nådd sitt mål. De av dere som er fysisk eller psykisk syke bør i stedet faste, gi almisser, eller gjøre et offer.

Egne kommentarer og konklusjoner

Jeg opplever det slik at islam har fått et ufortjent rykte de senere årene på grunn av terroraksjoner, ISIS, Taliban, prestestyret i Iran, Hizbollah og Hamas. Men vi må ikke glemme at det ligger mye vestlig provokasjon til grunn for hatet og terroren. Kilden til det meste av konfliktene ligger i tidligere kolonimaktens arroganse og utbytting, men ikke minst i vestens støtte til Israels okkupasjon, ekspansjon, annektering, apartheidpolitikk og folkemord. Her har jeg ramset opp Midtøstens tilsynelatende uløselige konfliktgrunner og må innrømme vestens svik mot de arabiske landene og palestinerne i særdeleshet. Når det gjelder Taliban og Afghanistan kommer nok analfabetisme og tradisjonell kvinneundertykking som tilleggsårsaker til problemene deres.

Islam og dens tilhengere er likevel ikke helt uskyldige ofre. Islam og arabiske land har i liten grad tilpasset seg nyere tider med demokrati, menneskerettigheter som ytringsfrihet, religionsfrihet og likestilling mellom kvinner og menn. Jeg blir ganske oppgitt når jeg ser muslimske kvinner i hijab og det som verre er her i Norge. Har de ikke oppfattet at deres muslimske søstre i Iran risikerer livet ved å nekte å gå med disse hodeplaggene? Overfor iranske kvinner er det et svik å underkaste seg denne hodeplaggtradisjonen når man lever i et land uten

sanksjoner for den slags. Beklager kjære muslimske medmennesker, men også dere må forandre dere, gi avkall på gammelt tankesett som skaper avstand, og dere må vise toleranse. Å utstede dødsdommer for forfattere som skriver ting dere ikke liker, tegnere som lager bilder av Allah, karikaturer av Muhammed og provokatører som brenner Koranen fortøner seg som litt middelaldersk for oss i sekulære land. Som ateist vet jeg at enkelte muslimske land ikke gir meg den rettssikkerheten og tryggheten jeg trenger for å ønske å reise dit.

Hinduisme

Kildene til dette kapittelet om hinduisme er religion.dk., Wikipedia, Encyclopedia Britannica og Lykken og livet.

Hinduismen er verdens tredje største religion med omkring 1 milliard tilhengere. Rundt 80 prosent av inderne er hinduister. Eller kanskje det er riktigere å hevde at 80 prosent av inderne er registrert som hinduister. Mange av disse har selvsagt et sekulært tankesett.

Religionen regnes også av noen som verdens eldste. Den er trolig på alder med zoroastrismen. Navnet hinduisme er relativt nytt. Det ble introdusert av engelske forfattere på begynnelsen av 1800-tallet.

Hinduisme er en rik kumulativ tradisjon som har røtter tilbake til 2000 til 3000 år før vår tidsregning. Rigveda er den eldste skriftlige kilden til hinduismen. Den består av hymner fra nær 4000 år tilbake.

For hinduister er toleranse den viktigste religiøse dyden. De lærer at sannheten har mange fasetter og at ingen guru eller profet har enerett på sannheten. Inderne omtaler sin religiøse identitet som sanatana dharma. Mange hinduer nedtoner det religiøse aspektet av sin religion. De gir uttrykk for at hinduisme primært er en livsstil.

Selv om kastesystemet for lengst er avskaffet i lovverket lever det videre i de hinduistiske tradisjonene. For eksempel regnes de som er født i prestekasten, det vil si brahmanene, i besittelse av en åndelig overlegenhet.

Det som kjennetegner hinduismen er læren om karma og reinkarnasjon, samsara. Her skal jeg gjennomgå opp de ti viktigste punkter om hinduismen:

1. Veda

Veda betyr hellig viten og er betegnelsen for den rette viten om ritualer og ritualenes utførelse. Men veda er også betegnelsen for den religionen som utgjør grunnlaget for hinduismen. Veda-religionen kom med de ariske stammene inn på det indiske kontinentet i det andre årtusen før vår tidsregning. Veda-tidens skrifter utgjør grunnlaget for hinduismen. Veda-skriftene stammer fra tiden mellom 1500 og 1000 før vår tidsregning. Vedaene inneholder samlinger av offerhymner, veiledninger om offerets utførelse, offerformler og melodier til de ordene som skal leses i forbindelse med gjennomføring av offeret.

2. Brahma

Brahma er både en skapergod og betegnelsen på den høyeste og allesteds-værende ånd, det upersonlige alt. Som en personlig skapergod utgjør Brahma en "treenighet" med gudene Vishnu og Shiva. I menneskets sjel er Brahma til stede som atman, det evige prinsippet som gjør sjelen udødelig.

3. Samsara

Reinkarnasjonen eller sjelevandringen består i en rekke gjenfødsler så lenge mennesket ikke har viten om veien til forløsning. Å føle seg bundet til verden er å være bundet til kroppen og dermed til stadig nye gjenfødsler.

4. Karma

Loven om karma er livsloven som bestemmer hvilken eksistens sjelen får etter en ny gjenfødsel. Som man sår, slik høster man! Altså bestemmer menneskets handlinger og livsstil tilstanden etter neste gjenfødsel. Menneskets skjebne er selvforskyldt. Karma betyr "gjerningene som binder".

5. Kastesystemet

Tilværelsen er gjennomsyret av en guddommelig orden. Denne orden kommer til uttrykk i kastesystemet eller klassesystemet der hinduene er plassert inn i et system av sosiale klasser.

1. presteklassen (brahmaner)
2. krigerklassen og adelige (kshatriya)
3. bonde-, handels- og håndverkerklassen (vaishya)
4. tjenerklassen (shudra)

Til hver av disse klassene eller kastene er det knyttet moralske regler og plikter. Utenfor, eller mere korrekt under, disse kastene finnes de kasteløse, som er uten rettigheter, men ikke uten plikter. Kastesystemet ble opphevet ved lov da India ble selvstendig etter andre verdenskrig, men fungerer i praksis fortsatt.

6. Bhagavadgita

Bhagavadgita er den mest populære boken blant hinduismens hellige skrifter. Boken forteller om en slekts-feide, men hovedinnholdet i boken er samtalen mellom hærføreren Arjuna og hans vognstyrer, guden Krishna. Krishna belærer ham om hengivelsens vei til frelse, nemlig at man kan gjøre sin plikt som kriger og samtidig ha all sin tanke konsentrert om guden.

7. Krishna

Denne guden oppfattes både som en guddom og en helt (Rama). Krishnas kjærlighet til sin mage, Radha, ses om et bilde på gudens kjærlighet til sjelen. Krishna er nok den mest dyrkede gud i hinduismen og er sentrum for den moderne nyreligiøse bevegelse, Hare Krishna.

8. Moksha (forløsning)

Hinduismen inneholder en rekke veier til frelse: innsiktens vei, hengivelses vei, offerets vei og yoga. Frelsen er forløsning fra gjenfødslens ring til en forening med det absolutte guddommelige bak denne tilværelsen.

9. Yoga

Yoga betyr "anspenthet" og består i to trinn: en kroppslig yoga og sinnets yoga. I den kroppslige yoga når man frem til å kunne se bort fra kroppen og dens funksjoner. I sinnets yoga oppløser man sin bevissthet slik at forløsningen inntreffer.

10. Mahatma Gandhi (1869-1948), ritualer og religiøse forestillinger i hinduismen

Indias store filosof og politiker, Mahatma Gandhi, var den åndelige og praktiske leder av India frem til uavhengigheten av England i 1948. Han var utdannet som jurist i England. Han levde et nøysomt liv og arbeidet med stor energi for å gjøre India selvstendig. Han utviklet en ikke-voldsmotstand på grunnlag av det indiske begrepet ahimsa, som egentlig betyr "ikke-vold". Han prøvde å forene muslimene med hinduene i et fritt India. Han døde i et attentat i 1948.

Hinduismen er ikke et enhetlig trossamfunn, men et konglomerat av religiøse grupper med svært ulike holdninger. Men for de fleste hinduer er de daglige ritualene i hjemmet og templene det som viser religionens betydning.

Buddhisme, jainisme og sikhisme er religioner som har en felles bakgrunn og tradisjon med hinduismen. Det finnes monoteistiske, polyteistiske og ateistiske utgaver av hinduisme.

Felles for de fleste hinduer er troen på en udødelig sjel, atman, som blir født et uendelig antall ganger ved reinkarnasjon. Forholdene i hvert nytt liv avhenger av oppførselen i det forrige, karma. Målet i tilværelsen er nirvana der man har brutt rekken av gjenfødsler.

Hinduene har utallige høytider og fester. Hvert år foretas pilegrimsreiser for å kunne feire i fellesskap. Mange av høytidene er regionale eller lokale tradisjoner. Høytidene er sjelden på samme dato hvert år. Planeters plassering og månens bevegelser er avgjørende. Hinduene har et eget kalendersystem for religiøse høytider. Men de bruker vår vestlige kalender i det daglige.

Den største festen er høstfesten som varer i fire dager. Den er en takkefest for avlingene. I tillegg tilbes solguden Surya, regnguden Indra, kveget og fuglene. Høytiden maha shivatri avholdes i februar eller mars til ære for den både ødeleggende og livgivende guden Shiva.

Holi er farvenes fest. Denne er den mest utbredte og populære. Den avholdes i februar eller mars. Den markerer overgangen fra vinter til vår. Man kaster farget vann på hverandre. Kasteskiller blir satt til side under denne høytiden.

Videre har hinduene en fest for stridsvogner, en for gudinnen Gamga, en for kjærlighetens bånd, en for elefanten, en for de kvinnelige guder, det vil si modergudinnene Lakshmi, Saravati og Durga. De har i tillegg en egen separat fest kun for moderguden Durga og en fest for lyset.

Vi nordmenn har lite å stille opp med sammenliknet med indernes muligheter for feiring av religiøse høytider. Kanskje vi skal være glade for det?

Egne kommentarer og konklusjoner

Hinduismen står for mye av det felles kulturgrunnlaget for menneskene på det indiske subkontinentet. Men religionen brukes politisk for å understøtte nasjonalisme. I dagens India brukes religionen og nasjonalismen for å beholde politisk makt og for å fremme entusiasme for den politikken som blir ført.

Baksiden av medaljen er undertrykkelse av den muslimske minoriteten.

Som religion ligger hinduismen for langt fra våre religiøse tradisjoner her i Vesten til at den har fått noe fotfeste av betydning hos oss. Men det er jo tross alt mange indiere både i Norge og andre land. Derfor finner hinduister lett meningsfeller rundt omkring også utenfor India.

Troen baserer seg på at det finnes en sjel og at denne vandrer videre til et nytt individ etter døden. Verken sjel eller reinkarnasjon finnes det noe bevis for eksistensen av. Men fantasifullt begge deler! Greit nok hvis det var sant, eller i det minste troverdig.

Buddhisme

Det meste i kapittelet om buddhisme er hentet fra engelskspråklig versjon av Wikipedia, Encyclopedia Britannica og fra Lykken og livet.

Buddhisme er en opprinnelig indisk religion og filosofisk tradisjon som er basert på Buddhas lære. I dag er i overkant av 500 millioner mennesker regnet som buddhister, de fleste av disse lever i Kina og India. Men også i Japan er mange buddhister og enda flere benytter og etterlever mange buddhistiske tradisjoner. Buddhisme har spilt en sentral rolle i åndelig, kulturelt og sosialt liv i Asia. Den spredte seg i vestlige land på 1900-tallet.

Buddhismens lære ble skrevet på flere beslektete språk, som for eksempel bali og sanskrit. Religionen oppsto i en tid med store sosiale omveltninger og intens religiøs aktivitet. Det er uenighet om når eksakt Buddha levde. Tidsestimatene ligger mellom 560 og 368 år før vår tidsregning. På denne tiden var det stor misnøye med brahmansk, det vil si høykastens, offertradisjoner og deres ritualer. Det var også uro i området som medførte opprettelsen av mange små kongedømmer og oppsplitting av stammetilhørighet. I religiøs forstand var dette en tid for tvil, opprør og eksperimentering. En rekke sekter oppsto.

Buddhismen har også selv, i de områder den har eksistert, delt seg i ulike retninger med ulik vektlegging av ritualer og veier til nirvana, Men alle retninger har en felles basis.

Buddhismen oppsto på gangessletten i det femte århundre før vår tidsregning. Derifra spredde religionen seg østover langs Silkeveien.

Det sentrale i buddhismen er frigjøring fra dukkha eller lidelsen som er en del av menneskers liv. Buddha anbefalte middelveien til forskjell fra et asketisk eller et hedonistisk liv. Denne middelveien er summert i Den edle åttesidete sti som innebærer kontroll på sinnet slik at oppvåkning og frigjøring kan oppnås gjennom meditasjon og trofasthet til de etiske prinsippene innen buddhismen.

Theravada-tradisjonen innen buddhismen legger vekt på å oppnå nirvana. Nirvana betyr å gjøre slutt på stadige gjenfødslar. Mahayana-tradisjonen legger vekt på bodhisattva-idealet der man gjør sitt for å frigjøre seg fra all selvbevissthet og selvopptatthet.

Buddha hadde enten etternavnet Guatama eller Siddhartha. Han ble født i Lumbini i dagens Nepal og vokste opp i Kapilavastu på Gangessletten. Buddha observerte lidelsen (dukkha) i menneskers liv og de endeløse gjenfødslene. Dette var bakgrunnen for hans søken etter nirvana. Han oppnådde «oppvåkningen» etter lang tids meditasjon under et fikentre som er gitt navnet Bodhi-treet. Etter dette lanserte han «middelveien» som rett atferd for å oppnå nirvana. Buddha ble betraktet som «fullt opplyst» og opprettet en klosterorden kalt Sangha. Resten av livet bruket han til å undervise i Dharma og oppnådde ifølge tilhengerne endelig nirvana da han døde i en alder av 80 år i Kushinagar i India.

De fire edle sannhetene er sentrale i buddhismen. Mennesker forventer lykke fra tilstander og ting som er forbigående eller forgjengelige og kan av denne grunn ikke oppnå lykke. Buddhistisk lære går ut på at alt er forbigående. Dette gjelder også menneskers sjel. Det å tro noe annet bidrar til dukkha eller lidelsen ved å leve.

De fire edle sannhetene

1. Sannhetene om lidelse og nød, det vil si dukkha.
2. Sannheten om at lidelse oppstår ved søken etter fornøyelse og nytelse samt for væren eller ikke væren, det vil si samudaya.
3. Sannheten om at streben eller søken etter nytelse kan elimineres, det vil si nirodhu.

4. Sannheten om at eliminering av streben er resultat av å følge en metode eller sti, det vil si magga.

Karma opparbeides eller opptjenes av den enkelte avhengig av atferd og tanker gjennom livet. Man tar sin karma med seg over i det neste liv. Nirvana betyr blåse ut eller slukke. Det henspiller på å blåse ut en flamme. Nirvana blir beskrevet som fullstendig tomhet, intet. Noen ganger er nirvana beskrevet som å gå gjennom en port eller passasje av tomhet, og at nirvana ikke kan kjennes eller oppleves. Andre ganger fokuseres på passasjen inn i en tilstand uten ønsker, der heller ikke ønsket om å oppnå nirvana er bevisst. Ifølge buddhistisk lære er intet uavhengig, rent bortsett fra nirvana. Alle fysiske og mentale tilstander avhenger av tilstander og atferd i tidligere liv.

En buddhistisk doktrine som kalles anatman går ut på at det ikke finnes en ikke-foranderlig sjel eller liknende. For å forklare konseptet ikke-selvet eller anatman har buddhister utarbeidet en teori om bestanddelene i mennesket eksistens:

1. Kroppslig eller fysisk form (rupa)
2. Følelse eller følelser (vedena)
3. Ideer (sanna)
4. Mental dannelse eller disposisjoner (sankhara)
5. Bevissthet (vinnana)

Menneskets eksistens er bare en kompositt, sammensetning eller sammensmelting, av de fem elementene over. Ingen av disse er selvet eller en sjel. En person er i kontinuerlig forandring, og det er ingen fast underliggende enhet.

Alle former for buddhisme tar utgangspunkt i **De tre juvelene (thratna):
Buddha, Dharma og Sangha.**

En buddha er en person som har våknet gjennom sin egen innsikt. Personen har gjort slutt på reinkarnasjonene og mentale forhold som har gitt uheldig atferd og tankevirksomhet. Vedkommende er moralsk perfektionert. Noen mener at den opprinnelige Buddha er den hittil eneste av sitt slag. Andre mener verden har hatt mange buddhaer.

Dharma er den andre av de tre juvelene. Dharma inkluderer idealene til Buddha, men refererer også til hele universets innhold og sannhet.

Den tredje juvelen er Sangha som referer til klostresamfunnet der munke og nonner følger Buddhas lære og disiplin i et forsøk på å skape et idealsamfunn. Dette innebærer sølibat og minimale materielle eiendeler. Sangha blir en måte å leve ut buddhismen. Utenforstående buddhister kan forbedre sin karma ved å gi almisser til klostrene. Det er en annen definisjon av Sangha der det å ha oppnådd oppvåkning utenfor klostresamfunnene er en gangbar vei til målet med livet. Slike personer kalles Arayas eller hellige personer.

Bodhipakkhiyadhamma er de syv kvalitetene eller faktorene som fremmer åndelig oppvåkning (bodhi). En slik liste er Den edle åttesidete stien. Alle slike lister eller veier til oppvåkning inneholder sila (etikk), samadi (meditasjon) og prajna (visdom). Disse kalles de tre øvelsene. Medfølelse og hengivenhet regnes også for å være viktig. Den åttesidete stien kan lede til opphør av reinkarnasjoner. Disse åtte faktorene er **rett forståelse eller mening, rett intensjon eller tanke, rett tale, rett atferd eller handling, rett liv eller livsstil, rett anstrengelse, rett mindfulness eller tilstedeværelse og rett**

konsentrasjon. Den åttesidete stien er den fjerde av De fire edle sannhetene og viser veien bort fra lidelsene.

Buddhister må følge De fem forskriftene som et minimum for moralsk levesett:

1. Motta opplæring i å unngå å drepe pustende vesen.
2. Motta opplæring i å unngå å snakke usant.
3. Motta opplæring i å unngå dårlig atferd når det gjelder seksuell atferd.
4. Motta opplæring i å unngå all misvisende og truende eller sint atferd eller tale.
5. Motta opplæring i hvordan avstå fra alkohol, medisiner og rusmidler som kan gi «hodeløshet.»

Meditasjon er sentralt i buddhismen. Men man mener at tradisjonen med meditasjon fantes før Buddha ble en talsmann for slik praksis. Meditasjon er etter alt å dømme en mange tusenårig tradisjon i indiske områder. Den buddhistiske versjonen av meditasjon gjennomføres uten at begrepet sjel trekkes inn, i motsetning til i jainisme og hinduisme, jeg viser til «det virkelige selvet» eller sjels-begrepet i hinduismen.

Det er pekt ut fire brahma-følelser som anses ønskelige blant oss mennesker:

1. Kjærlig godhet eller vennlighet. Det å vise godvilje til alle.
2. Medfølelse. Det å ta inn over seg andres lidelse.
3. Empatisk glede. En følelse av glede som følge av andres glede.
4. Behandle medmennesker likt og upartisk.

Hengivenhet er en viktig dyd for en buddhist. Kunnskap som grunnlag for riktig meditasjon likeså. Rituelle bønner, ofring, utmattelse og pilegrimsreiser er blant måtene hengivenhet til religionen kan vises.

Vegetarianisme følger naturlig for buddhister da de er forpliktet til å ikke skade levende vesener. Buddha godtok at munkers og klostrenes mat inneholdt kjøtt hvis maten var resultat av tigging. Men Buddha mente at det å være involvert i kjøttthandel var uetisk. Blant moderne buddhister er det ulike oppfatninger om hvorvidt kjøtt bør inngå i kostholdet.

Buddhismen måtte baseres på muntlig tradisjon der religionens innhold ble overført mellom generasjonene. Først rundt 400 år etter Buddhas død, ble tekster skrevet ned på Sri Lanka. I buddhismens tidligste år var nok troen på guddommer til stede blant dem som regnet seg som buddhister, men dette ble aldri en reell eller anerkjent del av religionen. Religionen er uten tvil å regne som ateistisk.

Buddhismen hadde sin største utbredelse før de islamske erobringene som i India startet 800-900 år etter vår tidsregning. Kjennskap til buddhismen ble spredd fra det indiske subkontinentet via Silkeveien til Tibet, Kina, Mongolia, Japan og andre asiatiske land. Religionen hadde også fotfeste i Afghanistan og Iran i tiden før islam tok over i disse landene. På 1200-tallet hadde islam fortrent det meste av buddhisme i og rundt det indiske subkontinent.

Buddhismen har også hatt hinduismen å kjempe mot, særlig internt i India. India fremstår absolutt som et primært hinduistisk land i dag, der hinduisme blir sett på som en viktig del av indisk identitet.

Det bør vel også være nevnt at kolonimakten England også bidro til litt frafall blant buddhistene gjennom sine kristne misjonærer.

Som innen enhver religion har det til alle tider eksistert ulike trosretninger og skoler innen buddhismen, med vedvarende interne stridigheter.

Egne kommentarer og konklusjoner

Buddhismen må regnes som en ateistisk religion. På den måten skulle den passe inn i vestlig sekulær tenkemåte. Men religionen har primært funnet sin plass i Asia: i India, nord og øst for India. I tidligere tider var utbredelsen større, men den ble fortrent av islam i områdene vest for India. Religionen har store likhetstrekk med hinduismen, eller er rett og slett blitt til som følge av den. For dem som mener nirvana er mulig å oppnå, er buddhisme et alternativ. Men også her må jeg advare. Nirvana i samsvar med buddhistisk lære og forestillinger er neppe en realitet for noen. Vi vil likevel alle nå en faktisk «utslettelse» når vi dør. For å oppnå dette behøver vi ikke foreta oss noe som helst gjennom livet. Bevisstheten opphører når hjernen ikke lenger blir tilført tilstrekkelige mengder blod og oksygen. Døden er alles sikre «nirvana». Helt uten anstrengelse eller fortjenestefullt liv på forhånd.

Konfusianisme

Informasjonen om konfusianisme er primært hentet fra engelskspråklig Wikipedia, Encyclopedia Britannica og boken Lykken og livet.

Konfusianisme kalles også Ruisme eller Ru klassisisme. Den er et system av tanker og regler om oppførsel som oppsto i Kina i de to siste årtusen før vår tidsregning. Konfusianismen er en ateistisk religion. Noen kaller den humanistisk eller rasjonalistisk, eller ganske enkelt en måte å leve på.

Mennesker som tror på en gud eller flere, finner lite av den overtro og dogmene de selv må svelge, i konfusianismen. Derfor er mange tilbøyelig til å ikke akseptere den som en religion på linje med de teistiske. Men konfusianismen er i alle tilfelle et livssyn med humanistiske levereregler.

Den kinesiske filosofen Konfucius (årene 551-479 før vår tidsregning) var grunnleggeren av religionen. Denne historiske perioden kalles gjerne for De hundre skoler med tankers æra (the Hundred Schools of Thought era). Selv betraktet Konfucius seg som talerør for kulturelle verdier fra dynastiene Xia (årene 2070 til 1600 før vår tidsregning), Shang (årene 1600 til 1046 før vår tidsregning) og Vestre Zhou (årene 1046 til 771 før vår tidsregning).

Konfusianisme ble undertrykket under Legalist og Qin dynastiet (årene 221 til 206 før vår tidsregning), men overlevde som trosretning. Under Han dynastiet (årene 206 før til år 220 etter vår tidsregning) sto striden om oppmerksomheten blant makthaverne med taoistene.

Ifølge Konfucius er det fem klassiske nøkkelprinsipper som bør følges for å fremme harmoni i familien og samfunnet ellers. Religionen hadde en renessanse under Tang dynastiet (618 til 904 år etter vår tidsregning). Konfusianismen utviklet seg da som en respons på buddhisme og taoisme og fikk betegnelsen

Neo-konfusianisme. I denne formen ble religionen brukt som basis for høyere eksamener i Kina i Song dynastiet (årene 980 til 1297). Først i 1905 ble dette eksamenssystemet avskaffet. På 1900-tallet fikk etikken i religionen skylden for Kinas svakhet, men i siste halvdel av forrige århundre gjenvant religionen mye av sin innflytelse, blant annet fordi arbeidsmoralen i levereglene var gunstig for fremgangen i økonomien.

Det er sagt at konfusianismen betrakter det sekulære som hellig og at den fremstiller eller virkeliggjør dikotomien mellom religion og humanisme. De ordinære aktivitetene i livet, som for eksempel mellommenneskelige relasjoner belyses som noe hellig. Dette fordi disse relasjonene gir uttrykk for naturlig eller allmenngyldig menneskelig moral.

Konfusianismen baserer seg på at mennesker er gode, velmenende, lærenemme og kan forbedre seg ved hjelp av felles anstrengelser og egenutvikling.

Konfucius` tanker fokuserte på å fremelske ære i en moralsk organisert verden. De etiske konseptene i læren inkluderer *ren*, *yi*, *li* og *zhi*. Ren er relatert til medfølelse. Yi er relatert til gode gjerninger. Li er relatert til et system av normer og regler om anstendighet vedrørende dagliglivet, rett og slett om oppførsel og korrekt samspill med andre. Zhi er relatert til evnen å forstå hva som er rettferdig i egen og andres atferd.

Tradisjonelt er befolkningen i land som Kina, Taiwan, Korea, Japan, Vietnam, Singapore og Myanmar sterkt påvirket av levereglene i konfusianismen.

Det finnes ikke et ord på kinesisk som direkte svarer til «konfusianisme». Ordet *ru* betyr lærd eller raffinert mann, og ordet vil bli assosiert med Konfucius` lære i Kina. Det samme gjelder ordet *ruisme*.

På samme måte som Buddha fremsnakked middelveien, gjør konfusianismen middelveien til idealet for mennesker, fellesskapet og samfunnet vi lever i. Når Konfucius omtaler *tian* som noe overjordisk han forholdt seg til, må dette begrepet ikke forstås som en gud som i teistiske religioner. Begrepet ligner mer på *Tao* i Taoismen. Dette betyr da «slik tingene er» eller den allmenngyldige orden. Tian kan også sammenliknes med *Brahman* i hindu og vedisk tradisjon.

Det skal visstnok være slik at Konfucius alltid lot en liten bit av måltidene ligge igjen i en offerskål til ære for sine forfedre. Konfucius beskrev nok sosial harmoni i et patriarkalsk basert ideal med tilbedelse av forfedre i fedrenes slekt. De fem konstantene ble nedskrevet som essensielle i Konfucius` lære under Han dynastiet, det vil si noen århundrer etter Konfucius` død.

Konstantene er:

1. Ren (jen) – medmenneskelighet, nestekjærighet
2. Yi – rettferdighet, skille rett og galt
3. Li – anstendighet, følge skikker
4. Zhi – kunnskap og moralsk visdom
5. Xin – trofasthet, oppriktighet og holde ord

De fem konstantene hører sammen med de fem dydene som ifølge Encyclopedia Britannica først og fremst er Ren (medmenneskelighet og nestekjærighet) som kjerneverdi i religionen.

Denne henger sammen med Li som angir rituelle normer, anstendighet og skikker.

Zhong understreker lojaliteten til ens egen sanne natur.

Shu viser til viktigheten av gjensidighet.

Xiao viser til fromhet.

Konfucius trodde sosial uro ofte oppsto fordi folk ikke oppfattet eller forsto virkeligheten eller realitetene. Derfor var det viktig å beskrive ideelle handlingsmønstre med lettfattelige og dekkende ord. Konfusianisme betraktes av mange som Kinas opprinnelige religion gjennom mer enn tre tusen år.

I 2005 ble Center for the Study of Confucian Religion etablert i Kina.

Konfusianske predikanter har sluppet til på kinesisk tv siden 2006. Mange føler at religionen gir en nyttig motvekt mot vestlig kulturell innflytelse.

Forsvarere av konfusianske politiske valg og beslutninger ønsker seg et system der makthaverne blir valgt på basis av intellekt, sosiale ferdigheter og dyder.

Man ser gjerne at seleksjonen tar utgangspunkt i eksamener som avdekker de rette holdninger og ferdigheter. Det kan kanskje bli vanskelig å forene konfusianske ideer med liberalisme og demokrati?

Egne kommentarer og konklusjoner

Konfusianisme har kanskje samme rolle og betydning for kinesere som hinduisme har for indere. Religionen betyr mye for fellesskapet og det felles kulturgrunnet, som er viktig for samholdet i store land.

Det er viktig å merke seg at religionen er ateistisk på samme måte som buddhismen er ateistisk. Dermed er kinesernes religiøse bakgrunn tradisjonelt ateistisk. Det er ikke rart at islam og kristendom ikke har fått noe vesentlig fotfeste i Kina.

Konfusianisme har fellestrekk med vår vestlige humanisme, men jeg føler ikke at religionen noen gang kan få stor appell i Vesten. Til det er den for preget av kinesiske tradisjoner som føles fremmede for oss andre.

Taoisme

Hovedkilder til dette kapittelet er engelskspråklig Wikipedia, World History Encyclopedia og boken Lykken og livet.

Taoisme regnes av noen som en ny religiøs bevegelse. Men tankene eller filosofien bak taoisme stammer fra bondestanden og Shang dynastiet, år 1600 til 1046 før vår tidsregning. Grunnleggeren som het Lao Tzu levde rundt 500 år før vår tidsregning og hadde folkereligionen som modell eller inspirasjonskilde. Religionen ble offisiell religion i Kina under Tang dynastiet (år 618 til 907 år etter vår tidsregning).

Både navnet taoisme og daoisme blir brukt om religionen. Likhetstrekkene med konfusianismen er slående, og innholdet er like mye en livsfilosofi som en religion.

Taoismens mål er blant annet selvutvikling for å oppnå en dypere forståelse av Tao og dermed også et mer harmonisk liv. Etikken konsentrerer seg vanligvis om å redusere stress, være naturlig, spontanitet og enkelhet. Det er et viktig prinsipp at man innser at egeninteresse ofte er i konflikt med fellesskapets interesser. Man må være oppmerksom på at ens tanker og atferd påvirker både en selv og andre. Tre «skatter» er medfølelse, nøysomhet og ydmykhet.

Yin-yang er et av prinsippene som filosofien bygger på. Dette begrepet gir uttrykk for balansen i livet som for eksempel balansen mellom mørkt og lyst, positiv og aggressiv, kvinne og mann.

Gudene og de udødelige i taoismen kan deles i to kategorier. Nemlig guder og xian. Guder er guddommer av flere slag, mens xian er udødelige individer med overnaturlige evner eller en prinsippfast og moralsk person. Religionen er nå

anerkjent eller godkjent av dagens kinesiske myndigheter. Dens utbredelse er først og fremst i Kina, Hong Kong, Macau og Taiwan.

Det er en forskjell på taoistisk filosofi og taoistisk religion. Taoisme som filosofi er en optimistisk filosofi som fokuserer på holistisk forening av et individ med alt som er verdifullt. Dette innbefatter både hele den fysiske verden og samfunnet. Den religiøse taoismen har sin bakgrunn i folkereligion. Noen mener taoismen er en religion med opphav i og tilhørighet i kinesisk historie og tradisjon. Kvinnelige sjamaner spilte en viktig rolle i tidlig taoisme. Deler av taoisttilhengerne tar avstand fra troen på guder. Andre mener at Tao er en kraft sterkere enn guder. Men det er rom for tro på guder og guddommer også blant taoister. Tro på spøkelser, sjamanisme og eksorsisme er blant religionens mindre heldige sider.

Taoismen har i flere århundrer eksistert i de samme områdene som buddhismen og konfusianismen. Religionene bærer i stor grad preg av dette. Ritualer, oppfatninger og moralbegreper går igjen i alle disse tre religionene. Ikke bare lånte religionene hverandres ideer, men har også vært involvert i maktkamper og stridigheter seg imellom.

I det nittende og tyvende århundre led taoismen under religiøs forfølgelse, kriger, modernister, kolonialisme og kristen misjonering. Under kulturrevolusjonen (1966-1976) ble taoistprester tvangsendt til arbeidsleirer og mange templer ble ødelagt eller ombygget til annet bruk. I denne perioden emigrerte mange taoister til naboland, men også til Europa og Nord-Amerika. Taoistene fikk bedre vilkår under Reformperioden fra 1979 som ga større religiøs frihet i Kina. Templer ble restaurert og taoistlitteratur ble utgitt.

Tao har fire primære karakteristika: Tao er kilde til all eksistens, utallige mysterier, har gjennomtrengende hellig tilstedeværelse og styrer universets kosmologiske prosesser. Tao er en realitet som gjennomsyrrer altet. Tao er

begynnelsen av ting og Tao er måten tingene opptrer på gjennom deres eksistens. Tao er likevel ikke en selvbevisst skaper, men naturens mønster.

Ziran (selvorganisering) er et viktig konsept i taoismen, en måte å flyte på innen Tao, en tilstand fra før ting ble skapt eller skapte seg. For å oppnå naturlighet må man identifisere seg med Tao og flyte med Taos naturlige rytme slik den er i en selv. Da må man fri seg fra egoisme og begjær samt sette pris på enkelhet. En måte å fremelske ziran er via en taoistmeditasjon der man tømmer sinnet.

Taoister flest har en forestilling om liv etter døden der sjelen blir en del av kosmos. Noen forestiller seg en tilstand der man blir en ziran etter døden. Taoistenes higen etter udødelighet er inspirert av konfusianernes tanker og hvordan de forestiller seg at kontakten med og tilbedelse av forfedre opprettes etter døden.

Taoistene har en fargerik forestilling om kosmos og skapelsen. Før skapelsen hvilte Tao i kaos. Etter dette utviklet det seg til en enhet av konsentrert kosmos med et potensiale til omdannelse. I neste steg ga energiene yin og yang anledning til videreutvikling. Klassiske skapelsesberetninger i taoismen er ikke-teistiske. Men det er mange frodige forestillinger innen religionen, mange flere enn det er tjenlig å nevne her i denne boken.

Menneskets kropp blir betraktet som et mikrokosmos. Kreftene i kosmos gjenfinnes derfor i kroppen. Noen taoister mener også at ulike guder har sin plass i menneskelige organer. Derfor kan en dypere forståelse av universet bidra til større selvinnsikt.

I den grad man kan tillegge taoister en gudetro så må den regnes som apofatisk, det vil si at gud beskrives kun som det han ikke er, i motsetning til kristnes forestillinger om at mennesket er skapt i guds bilde. Taoismen inkluderer mange

guddommer og ånder og kan bli regnet som polyteistisk. I det minste kan enkelte sekter regnes som polyteistiske.

Innen taoismen brukes De ni øvelsene til selvutvikling:

1. Inaktivitet
2. Mykhet og svakhet
3. Forsvare det feminine
4. Være navnløs
5. Klarhet og rolighet
6. Være flink
7. Være uten ønsker
8. Vite hvordan å stoppe og være fornøyd
9. Gi fra seg og trekke seg tilbake

Mens gamle kinesiske religioner hadde krav om ofringer til guder og forfedre, forbyr taoismen offergaver i form av dyr. Men likevel ofres det til guddommer. Lovprising av guddommer kan gjøres på mange måter, ikke bare gjennom ofringer. Eksempler er skriftlesing, renselsesritualer, tilståelser, ønsker, lovprising, forelesninger, offentlige fester og uttalelser.

Det å tilpasse seg et sett av etiske forskrifter er viktig innen taoismen. De fem forskriftene i taoismen er identiske med buddhismens fem forskrifter og forbyr å drepe mennesker eller dyr, tyveri, seksuelle utskielser, løgn og rusmidler.

I tillegg gjelder fem påbud:

1. Å beholde harmonien med forfedrene og aldri vise slekten ringeakt.
2. Å støtte og oppmuntre den som gjør gode gjerninger.
3. Å støtte dem som ikke har det så bra.
4. Hvis noen kommer for å skade deg, skal du ikke planlegge hevn.

5. Så lenge ikke alle har oppnådd Tao, skal du heller ikke forvente det av deg selv.

Det finnes flere regler å forholde seg til for taoister. Men disse er primært myntet på prester, munk og nonner.

Taoister har en tradisjon for spådom, gjerne med astrologi som bakgrunn eller basert på «tegn i tiden» eller spesielle uventete hendelser. Noen taoister praktiserer også eksorsisme.

Det er flere metoder brukt i taoist-meditasjon. En metode går ut på stillhet (jinggong) og er svært lik og åpenbart influert av buddhistisk meditasjon. Videre finnes en «tyst» eller apofatisk versjon, xinzhai (faste for hjerte og sinn), baoyi (omfavelse), shouyi (beskyttelse), jingzou (stillesitting), zuowang (glemsomhet). Taoistene mener at disse meditasjonstypene fører til oppløsning av selvet. Ytterligere metoder praktiseres som for eksempel guan (observasjon) som gir en følelse av «fri flyt».

Alkymi er også en del av taoistisk tradisjon, men er vel neppe mer virkningsfull for taoister enn for andre. Målet med taoistenes alkymi er fysisk og åndelig forvandling, komme i kontakt med kosmiske krefter, foreta åndelige reiser, forbedre helsen eller bli udødelig.

Taoistiske skrifter som dokumenterer deres tro og utvikling av den over tid, finnes tilbake til rundt 500 år før vår tidsregning, men er komplett frem til vår moderne tid. Mye av de tradisjonelle eldre forstillingene innen religionen er egentlig basert på gammel kinesisk litteratur som i utgangspunktet ikke har noe med taoisme å gjøre, men er vist til fordi denne litteraturen er et viktig felles kinesisk kulturgrunnlag.

I 2010 viste en folketelling at rundt 950 millioner kinesere eller 70 prosent av befolkningen praktiserte en form for kinesisk folkereligion. 12 millioner av disse hevdet at de var taoister. Men på Taiwan var hele 33 prosent eller 7,5 millioner regnet som taoister. Folkerepublikken Kina har oppmuntret til bruk av taoistiske tradisjoner og praksis. Men under kulturrevolusjonen og Mao Zedong var alle religioner undertrykket i Kina. Mer enn 10 prosent av befolkningen i Hong Kong og Singapore regner seg som taoister.

Mange mener at taoisme oppsto som en motreaksjon mot konfusianisme. Taoister ønsker å nedtone bruken av de ritualene som konfusianismen er preget av, deres hierarkiske sosiale orden og konvensjonelle moral. Taoister foretrekker mer spontanitet og individualisme.

Da buddhisme ble introdusert i Kina ble den betraktet som en utenlandsk versjon av taoisme. Buddhistiske skrifter ble oversatt til kinesisk ved hjelp av taoistisk vokabular. I århundrene som har gått siden da er tilsynelatende de to religionene blitt stadig mer like, ved at de har lånt forestillinger og ritualer fra hverandre. Buddhismens innvirkning har gitt klostertradisjoner, vegetarisme, alkoholforbud, tomhetsdoktrinen og mye mer. Faktisk bør alle tre religioner, taoisme, buddhisme og konfusianisme, sies å ha smeltet sammen til noe ganske likt, sett fra min ateistiske synsvinkel. Alle tre religioner omfavner en humanistisk filosofi der moralsk oppførsel og menneskelig perfektion eller foredling er fokusert på. Kinesere flest identifiserer seg også i stor grad med alle tre religioner. The Neo-Confucian school er et praktisk resultat av dette. Her smelter de tre religionene sammen i noe ekte kinesisk.

På samme måte som epikureismen er taoismen uten en skaper-gud og uten guder som kontrollerer naturkreftene. En annen likhet med epikurs ideer er wu wei (effortless action) som har en parallell i lathe biosas (live unknown) og fokus på naturlighet (ziran) i stedet for konvensjonelle verdier.

Egne kommentarer og konklusjoner

Taoismens humanisme har likhetstrekk med både kristendommens og humanetikernes humanisme. Taoismen mangler kristendommens gudsdyrkelse.

Taoismens opprinnelige former var ganske fargerike med innslag av sjamanisme, healing, åndetro, alkymi, spåmenn, fremkalling av regn, reiser til underverdenen for å hjelpe døde og mye annet som vi moderne mennesker lett vil trekke overbærende på skuldrene av.

Men taoismen utstråler medmenneskelighet og toleranse, fred og harmoni. Dette gir jo et mer sympatisk inntrykk enn de monoteistiske, selvhevdende og krigsskapende religionene vi omgir oss med her i Vesten og ikke minst i Midtøsten.

Taoismen, buddhismen og konfutsianismen har påvirket hverandre gjennom sin sameksistens i århundrer i Kina. Sammen bidrar de i dag til det kinesiske folkets felles kulturarv, samhold og samhørighet. På den måten lever religionene godt i det politiske landskapet Kina utgjør i dag. Mens de led under Kulturrevolusjonen da Mao Zedong nok mente som Marx, at religion er opium for folket. Dagens kinesiske regime ser ganske sikkert disse tre, hovedsakelig ateistiske religionene, som en hjelp for å holde landet samlet. Men religionenes medmenneskelighet og andre humanistiske idealer synes å ha liten appell blant landets ledere. Lederne er tilsynelatende mer opptatt av å opprettholde et stort antall ytre fiender gjennom mange konfrontasjoner med naboland som Filippinene, Vietnam og Taiwan. USA og Vest-Europa er også pekt på som lite vennlige. Lederne viker heller ikke tilbake for å undertrykke religiøse minoriteter internt i Kina, som de muslimske Uigurene.

Shintoisme

Det meste skrevet her om shintoismen er funnet i engelskspråklig utgave av Wikipedia, Encyclopedia Britannica og boken Lykken og livet.

Shintoismen har sitt opphav i Japan. Shintoistene vil ofte karakterisere religionen som en urreligion eller naturreligion. Men religionen har ikke noen bestemt opphavsmann, doktrine, dogmer eller hellige skrifter. Det er også stor uenighet om når man kan hevde at religionen oppsto eller fremsto som en religion. Var det før buddhismen kom til landet eller har buddhismen bidratt til at folkets tradisjoner og ritualer har blitt erklært eller organisert mer som en religion?

Det er heller ingen øverste myndighet eller autoritet som styrer shintoismen. Dermed fremstår tro og praksis som svært varierende blant tilhengerne.

Shinto betyr veien til kami, den hellige kraft. Begrepet ble tatt i bruk for å skille denne japanske trosretningen fra buddhisme

Shintoismen var i tidligere tider polyteistisk og animistisk (alt har sjel). Folk fant kami i naturen, i havet, i fjellene og i menn som utmerket seg. Kami kunne også opptre i ideer som vekst, skapelse og dømmekraft. Ulike klaner hadde ulike utpekte kami. Kami er nå til dags mer en slags alle steder iboende kraft eller sjel som tilbes ved altere i hjemmet og i offentlige bygg eller templer. I templene er det prester (kannushi) som hjelper til med ofring av mat og drikke til den kami som har sitt vesen eller er tilegnet det sted der ofringen finner sted. Man har også tradisjon for religiøse danser og festivaler. Innen shinto er renhet ved hjelp av rensesritualer viktig. Vasking og bading, særlig før tilbedelse, er viktig å ivareta. Det er lite fokus på bestemte moralbestemmelser eller oppfatninger om liv etter døden. Men døde kan oppnå å bli kami. Shinto er primært styrende eller retningsgivende for japanernes sosiale liv og atferd, men betyr mindre for deres uttrykte tro eller filosofi.

Buddhismen kom til Japan i årene fra 300 før vår tidsregning. Kami-tilbedelse ble tidlig en del av buddhisme-doktrinen i Japan. Religionene smeltet sammen på en slik måte at japanere også nå i dag ofte betrakter seg som både buddhister og shintoister.

Under Meiji-perioden fra 1868 til 1912 ble buddhist-innflytelsen i kami-tilbedelsen stoppet. Man fikk en stats-shintoisme. Folk ble oppfordret til å tilbe keiseren som en kami. Etter annen verdenskrig ble shintoismen skilt fra staten og statlig styre.

Det finnes rundt 100 000 offentlige shinto-helligdommer i Japan. Religionen er den desidert største i landet. Buddhismen er religion nummer to i størrelse. De fleste japanere deltar i begge religioners aktiviteter. Men også konfusianismen har påvirket ideer og ritualer i shintoismen.

Det er nok ganske spesielt og særegent for Japan at det å praktisere to religioner samtidig er anerkjent som normalt. Dermed blir japanernes religiøse praksis temmelig pluralistisk. Mens buddhismen legger vekt på det å oppnå nirvana for å unngå lidelser i gjentakende liv, er shintoismens fokus mer pragmatisk innstilt på å løse det trivielle i ens daglige liv. Shintoismen har også integrert elementer fra konfusianismen og taoismen i tillegg til det buddhistiske.

Shintoismen er polyteistisk og har i seg tilbedelse av mange guddommer som kalles kami eller jingi. Kami kan også oversettes med gud eller ånd. Japanere vil kunne hevde at det finnes et uendelig antall kami. De finnes over alt. Men de er ikke betraktet som allmektige, allvitende eller udødelige. Kami kan inneholde både levende og dødt, både organisk og inorganisk stoff. Det er kami i jordskjelv, tørke, pest, vind, regn, brann og solskinn. Det er et animistisk perspektiv på kami.

Kami kan både være velvillige og destruktive. Hvis ikke advarsler om god oppførsel blir tatt hensyn til, kan man straffes både med sykdom og død. Noen

kami er til og med ondsinnete. Derfor ofres det til kami for å oppnå velsignelser og unngå straff.

Det er mulig for mennesker å bli til kami. Eksempler er tidligere keisere eller ledere i sekter.

I shintoismen har man ikke en dualistisk forståelse av godt og ondt. Begrepet aki omfatter uhell, ulykkelighet og katastrofer, men korresponderer ikke med den vestlige forståelsen av ondskap.

Moderne shintoisme legger primært vekt på det livet vi lever og lite på et liv etter døden. Det er likevel forestillinger om en sjel. Mange mener at sjelen overlever kroppslig død og fortsetter å hjelpe dem som lever. Etter 33 år blir sjelene en del av familie-kami. Noen tror på obake, som er rastløse ånder eller sjeler som døde under fryktelige omstendigheter og så i ettertid søker hevn.

Shintoismen betrakter mennesker som rene. Det eksisterer flere rensesritualer til bruk for å opprettholde renheten. Flere steder er blitt utpekt til badeplasser for renselse. Enkelte handlinger er særdeles uheldig for menneskers renhet.

Eksempler er døden, sykdom, hekseri, incest, bestialitet, ekskrementer og blod fra menstruasjon og fødsel.

Det å senke kroppen i havet regnes som den eldste og mest effektive form for renselse. Å bade under en foss eller drysse salt over seg er også regnet som gunstig.

I praksis regnes oppriktighet, ærlighet, hardt arbeid og takksigelser rettet mot kami som dyder og riktig oppførsel.

Religionen betraktes som litt undertrykkende for individets frihet da det å underordne seg en større samfunnsorden regnes som riktig og moralsk.

Nasjonalisme er blant de trekkene religionen beskyldes for.

Shintopraktiserende ber ikke direkte til kami, men ber gjerne en prest foreta bønnen. Noen ber selv kami om mer pragmatiske ting, som for eksempel om regn. Det er også eksempler på at prester blir bedt om å rense bilen til en troende slik at den står i mindre fare for kollisjoner. På samme måte kan transportbyråer eller flyselskap be om renselser for å unngå uhell. Shintoprester kan også rense byggetomter før byggestart. Alderen 33 år for kvinner og 42 år for menn regnes som spesielt utsatt for uhell. En bønn til kami kan hjelpe i slike tider.

Det er en viktig side av shintoreligionen å foreta pilegrimsreiser til en shintohelligdom. Noen av disse er klassifisert som UNESCO verdensarvsteder. På slike steder kan man få et stempel i pilegrimsreiseboken sin som bevis for at man har vært på stedet.

Offertradisjonene inkluderer mat, vin, klær, sverd og hester. Penger er nok mest vanlig nå til dags. Man mener også at kami setter pris på musikk og dans. Derfor arrangeres rituelle musikk- og dans-fremførelser i enkelte helligdommer.

I mange shinto-hjem har man et alter tilegnet familien og forfedre. Amuletter som kan bringe ulike former for lykke og trygghet er i vanlig bruk. Man kan også kjøpe piler i enkelte helligdommer, som skal ødelegge ondskap. Dukker av den indiske munken Bodhidarma skal visstnok bringe hell og lykke. Festivaler arrangeres til ære for kami før risinnhøsting, for å fordrive ondskap og annet som kami kan ta hånd om.

For troende er det vanlig å bringe nyfødte til en nærliggende helligdom for en slags innvielse de trosfellesskapet. Dette skal helst skje den 32. dagen etter fødsel for guttebarn og den 33. dag etter fødsel for jentebarn. Det er også et rituale forbundet med overgangen til voksenlivet rundt 20 års alder. Giftermål gjennomføres også vanligvis i helligdommene. Begravelser skjer oftest ved et buddhisttempel i Japan. Der praktiseres kremering.

Den japanske tradisjonen der små båter med stearinlys settes på vannet, er i utgangspunktet egentlig en buddhistisk tradisjon der man forestiller seg at forfedrenes sjeler har kommet på besøk. Som takk for dette settes sjelene symbolsk ut på vann og symboliseres av flammen fra lyset.

Noen troende mener at kami kan ta plass i et menneske og snakke gjennom det.

Healere har også en plass innen shinto-praksis og tro.

Fra 900-tallet var kami-tilbedelse og buddhisme noe som mer eller mindre var smeltet sammen til en felles religiøs praksis. De to religionene spilte på lag og lånte ritualer og oppfatninger fra hverandre. I århundrene som fulgte har det langt fra rådet en harmoni mellom de to religionene. Nasjonalistiske strømninger har alltid hatt en tilbøyelighet til å foretrekke kami-tilbedelse fremfor ritualene som følger den importerte buddhismen. I tillegg til denne latente striden kom også konfusiansk etikk inn som et tredje element i japanernes religiøse liv.

Etter første verdenskrig og amerikansk okkupasjon fikk Japan en ny grunnlov der religion ble skilt fra staten. Keiseren erklærte at han ikke var en kami.

Dermed opphørte offentlige tilskudd til helligdommene. The Association of Shinto Shrines overtok ansvaret for helligdommene.

Nå i dag er det vanskelig å skille mellom shintoister og buddhister i Japan. Men mange av dem vil kunne hevde at de ikke har noen religion da det hefter nasjonalisme og doktriner ved religionsbegrepet. De religiøse ritualene lever likevel videre.

Shinto skal, ifølge offisiell statistikk, engasjere over 80 prosent av befolkningen på ulike vis. Dette til tross for at kun en liten del av dem hevder de er shintoister. Mindre enn 40 prosent av befolkningen identifiserte seg i 2008 med en eller annen organisert religion, 26 prosent rapporterte å besøke shinto-helligdommer og kun 16 prosent hevdet å tro på kami.

Egne kommentarer og konklusjoner

Jeg oppfatter det slik at den japanske befolkningen er ganske sekulært innstilt. De er ikke troende i noen særlig grad. Men det kan tenkes at gamle ritualer og tradisjoner holdes mer i hevd enn hos oss i Europa.

På samme måte som de ateistiske religionene skaper samhold og følelse av felles kulturarv i Kina, skaper shintoismen det samme, og kanskje til og med en delvis undertrykket nasjonalisme i Japan.

Etter den annen verdenskrig ble religion og politikk adskilt i Japan. Det var nødvendig etter perioden med aggressiv nasjonalisme og utilgivelige krigshandlinger fra japanernes side.

Sikhisme

Dette kapittelets kilder er først og fremst engelskspråklig Wikipedia, men også Encyclopedia Britannica og religion.dk.

Sikhisme er en indisk religion og filosofi med 25-30 millioner tilhengere.

Religionen har først og fremst sikher som målgruppe, det vil si en etnisk beslektet gruppe mennesker med opphav i Punjab regionen i India. Religionen oppsto i det 15. århundre. Grunnleggeren var guru Nanak (1469-1539). Troens tiende guru var Gobind Singh (1666-1708). Denne guruen sørget for et skriftlig grunnlag for troen slik at gurutradisjonen ble avvirket, eller i det minste tonet ned. Eller sagt på sikhenes måte: Den tiende guruens ånd eller sjel transformertes til den hellige skriften til sikhene, kalt Guru Granth Sahub.

Sikhene kaller troen sin Gurmat, som betyr måten til guruen. Sikhene mener at alle deres guruer hadde samme sjel eller ånd.

Vahinguru er sikhismens viktigste mantra. Dette kan oversettes med «Det ubeskrivelige lys som bringer mennesket ut av dets spirituelle mørke.» Det guddommelige i sikhismen anses å være hevet over menneskelige egenskaper som kjønn, frykt og hat. Derfor nærer sikher ingen frykt for gud, men snarere interesse, nysgjerrighet og åpenhet, med ønske om en spirituell tilnærming via åndelige øvelser.

Religionen vektlegger et aktivt, kreativt og praktisk liv der sannferdighet, trofasthet, selvkontroll, renhet og meditasjon er i fokus. Man skal etterstrebe en union med gud, vite guds ønsker og etterleve disse. Tro og meditasjon i den ene skaperens navn, likeverd, rettferdighet, velferd for alle og en ærlig livsførsel er blant idealene som skal fremelskes og skal etterleves.

Sikher anerkjenner ikke at bestemte religiøse tradisjoner har monopol på den absolutte sannhet.

Definisjonen av en sikh er hvilket som helst menneske som tror på:

1. Et udødelig liv.
2. Ti gururer fra guru Nanak Sahib til guru Gobind Singh Sahib.
3. Guru Granth Sahib.
4. Synpunkter, ytringer og læren til de ti guruene.
5. Dåpen testamentert og beskrevet av den tiende guru, samtidig som man ikke har forpliktelser overfor andre religioner.

Religionen oppsto og utviklet seg i en tid med forfølgelser av religiøse, men vant tilhengere både blant hinduister og muslimer. Indiske ledere, eller rettere sagt islamittiske mughal ledere, torturerte og henrettet to av sikhenes guruer fordi de nektet å konvertere til islam.

Sikhismen er både monoteistisk og panteistisk. De hevder at det kun finnes en gud og denne guden er allestedsnærværende, formløs, tidløs, kjønnsløs, udødelig, ubegripelig og usynlig. Metaforisk presenteres ofte gud som maskulin, men guds kraft presenteres som feminin.

Sikhene betrakter følgende følelser som *De fem tyver*: Egoisme, sinne, grådighet, tilknytning/avhengighet og begjær. Videre mener de at verden i dag er inne i en «mørkets tidsalder» fordi menneskene ikke konsentrerer seg om gud og frelsen. Situasjonen kan kun bedres ved intens hengivelse.

Miri-Piri er en doktrine som er praktisert av sikher siden det syttende århundre. Miri står for de sosiale og politiske aspektene ved livet. Piri leder individet til det spirituelle aspektet ved livet.

En praksis i sikhenes meditasjon er å huske og gjenta det hellige navnet *Wahinguru*. Slike ord eller navn går igjen i resitasjonene under meditasjon også i andre indiske religioner.

Det råder en balansert likestilling blant sikher. Det finnes ingen regler som utelukker kvinner i noen som helst posisjon.

Sikhenes skriftlige rettesnor bruker hindu terminologi. Det er referanser til vedadiktningen og gudene i hindu som for eksempel Vishnu, Shiva, Brahma, Parvati, Lakshmi, Saraswati, Rama og Krishna. Men disse skal ikke tilbes. Videre refereres til de åndelige forestillingene om Ishvara, Bhagavan og Brahman. Også koranen og guden Allah fra islam er nevnt som et eksempel på at «den allmektige» har flere navn. Med andre ord legges det ikke skjul på et felles opphav eller at ideer er hentet fra andre.

Når et barn er født åpnes ofte boken etter guru Granth Sahib på et tilfeldig sted og barnet blir gitt navn etter den første bokstaven på toppen av den venstre siden. Alle gutter gis etternavnet Singh og alle jenter får etternavnet Kaur.

Sikher blir vanligvis kremert, men kremasjon er ikke obligatorisk.

Sikher har ikke sluttet seg til ideen om reinkarnasjon og forfekter heller ikke at deres lære bygger på profeters lære. Guruene regnes som “opplyste sjeler”.

Sikher har alltid forsøkt å frigjøre muslimske og hinduistiske kvinner fra det sosiale kravet om tildekking av hår, hode og ansikt. Striden med muslimene og muslimske herskeres forfølgelse av sikher besto i århundrer. Dette førte til en militarisering av sikhene.

Etter engelskmennene koloniserte det indiske subkontinentet inngikk sikhene en fredsavtale med dem. Men fra rundt år 1850 begynte sikhenes kontroll i eget område å smuldre hen. Dette skyldtes blant annet uklare regler om hvordan

etterfølgere skulle pekes ut etter ledere. Det oppsto etter hvert også kriger med kolonimakten. Den siste maharaja i sikhenes rike, Duleep Singh, konverterte til kristendommen i 1853. Dette var selvsagt ganske ødeleggende for sikhenes selvstendighet.

Sikhene bidro i stor grad til den bevegelsen som skulle føre frem til Indias selvstendighet på 1900-tallet. Endelig deling i muslimsk øst (Bangladesh) og vest (Pakistan) og hinduistisk dominert India skjedde i 1947. De nye grensene falt uheldig ut for sikhene. De dominerte i Punjabprovinsen som nå ble delt mellom Pakistan og India. Sikhene motsatte seg delingen, men til ingen nytte.

Sikhenes svake punkt i tumultene rundt delingen mellom India og Pakistan var at de var for få til å utgjøre en majoritet i noe enkelt distrikt. Det anslås at stridighetene etter delingen resulterte i rundt 2 millioner døde muslimer, hinduer og sikher. Relativt sett var sikhenes tap størst. De tapte også mye av sine eiendommer og ble fordrevet fra store områder. Både sikher og hinduer rømte fra Pakistan til India. Mens muslimer rømte fra India til Pakistan.

I 1984 beordret statsminister Indira Gandhi de militære til å slå ned et opprør blant militante sikher. Dette var nok grunnen til at hennes sikh livvakt, Beant Singh, drepte henne. Drapet resulterte i et større opprør blant sikhene.

Per i dag har sikhismen 25-30 millioner tilhengere. Religionen regnes som den femte største av verdens religioner. I indisk Punjab utgjør de over 50 prosent av befolkningen. Men de er spredd over hele verden, i særlig grad i engelskspråklige land.

Sikhene har fire overordnede påbud:

1. Aldri klippe, barbere eller farge hår på noe område av kroppen.
2. Noen grupper av sikher er vegetarianere og for dem er kjøtt forbudt mat.

3. Utroskap er forbudt.
4. Bruk av tobakk, narkotiske stoffer samt alkohol er forbudt.

Følgende blir sett på som uønsket og bør unngås:

1. Piercing.
2. Drap av jentebarn.
3. Stjele og gamble.
4. Dekke til ansiktet (kvinner).
5. Ha bare hoder eller bruke caps (menn).
6. Prester.

Egne kommentarer og konklusjoner

Sikhisme har i liten grad spredd seg til andre enn etniske indere. Det har sikkert mange grunner. En grunn kan være at religionen er for lik andre monoteistiske religioner, slik at den ikke skaper tilstrekkelig nysgjerrighet. En annen kan være religionens manglende misjonsiver. En tredje kan skyldes de mannlige sikhenes tradisjonelle hodeplagg, som ikke uten videre virker praktisk i det daglige. Nok en grunn kan være at målgruppen først og fremst er folket i Punjab.

Agnostisisme, ateisme og humanetikk

Agnostisisme og ateisme er de eldste livssyn blant oss mennesker. Samtidig er de per i dag de livssyn med desidert flest tilhengere.

Disse livssynene er de eldste av den grunn at våre forfedre måtte nå et visst intellektuelt nivå, ha et begrepsapparat og også ha utviklet et språk for å formulere abstrakte fantasier om ånder, guddommer, himmel og helvete. Etter hvert kom disse grunnleggende forutsetningene på plass. Som eksempel kan jeg nevne lyn og torden som ga grunnlaget for forestillingene om guden Tor. Først etter at noen steinaldermennesker ga til kjenne sine forestillinger om guder og annet, fikk vi de første mennesker som bevisst trakk deres tro i tvil, ristet på hodet eller helt avviste de andres tro. De første agnostikere og ateister var dermed på plass i vår fortid. «Gudene vet» hvor lenge det er siden.

Det finnes ingen statistikk som kan dokumentere antallet agnostikere og ateister i verden per i dag. Men noen religioner og livssyn er jo i utgangspunktet ateistiske. Eksempler er buddhisme, konfutsianisme og noen retninger innen hinduisme. I tillegg kommer alle som primært og bevisst er ateister eller har avvist eller stilt seg uforstående til enhver ikke-dokumenterbar religiøs forestilling.

Mye av hoderystingen over religioners og religiøses påfunn må holdes skjult i mange land. Ateister som står frem med sin manglende tro, kan mange steder risikere både fengsel og dødsstraff. Da blir det fristende å holde sine meninger for seg selv. Jeg tør, på bakgrunn av alt dette, hevde at jorden primært er befolket av agnostikere og ateister. Som gruppe er de mange milliarder flere enn de kristne som kan regne seg som tilhørende livssyn nummer to i antall tilhengere.

Definisjon av ateist ifølge Store norske leksikon

«En ateist er en person som er tilhenger av ateisme. En ateist antar at det ikke finnes en gud eller flere guder.

De fleste ateister er selvbekjennende ateister, og ikke medlemmer av en organisert gruppe. Det finnes imidlertid også grupper og foreninger som er fokusert rundt et ateistisk livssyn, som for eksempel Ateistene i Norge.»

Egne kommentarer vedrørende ateister

Allerede i 2016 publiserte Aftenposten en undersøkelse som viste at blant medlemmer av Den norske kirke erklærte en tredel seg som ateister. Kun 48 prosent av medlemmene betraktet seg som kristne. Sekulariseringen i Norge har gått fort, slik at det nå åtte år etter Aftenpostens undersøkelse kun er et mindretall av nordmenn som tror på en gud.

Definisjon og omtale av agnostisisme i Store norske leksikon

(Skrevet av Eivind Tjønneland, Eivind: agnostisisme i Store norske leksikon på snl.no. Hentet 4. april 2024 fra <https://snl.no/agnostisisme>)

«Agnostisisme er det filosofiske standpunktet at hvis noe er utilgjengelig for vår erfaring, så kan man verken vite om det finnes, eller vite noe om det hvis det finnes. Agnostisisme kan gjelde en gud, absolutte prinsipper, tilværelsens grunn og lignende problemer. Standpunktet skiller seg fra ateismen, som innebærer et fravær av gudstro eller en overbevisning om at gud eller guder ikke finnes.

Begrepet agnostisisme stammer fra Thomas Henry Huxley (1825–1895) og spilte en avgjørende rolle i 1800-tallets religionsdebatt. Mange tenkere tok utgangspunkt i Immanuel Kants (1724–1804) resonnement om antinomisme i den såkalte «transcendentale dialektikk» i Kritik der reinen Vernunft fra 1781, der det hevdes at klassiske metafysiske spørsmål om frihet og udødelighet og en

guddoms eventuelle eksistens eller vesen ligger utenfor fornuftens kompetanseområde.

I England utviklet både Herbert Spencer (1820–1903) og John Stuart Mill (1806–1873) agnostiske former for erkjennelsesteorier i tilslutning til David Hume (1711–1776), selv om betegnelsen først kom senere. I sin bok *Language, Truth and Logic* fra 1936 gikk Alfred Jules Ayer (1910–1989) et skritt lenger og hevdet at alle påstander om en guddom er meningsløse, også agnostikerens. Hvis «Gud» er et meningsløst ord, må også setningen «kanskje Gud ikke eksisterer» være meningsløs.»

Humanetikk

Dette avsnittet om humanetikk er hentet fra boken min *Lykken og livet* fra 2022.

Humanetikk er for meg svaret på det moderne menneskets behov for å være del av et fellesskap der medmenneskelighet, toleranse og vitenskapelig forståelse er i fokus.

Humanetikk er et livssyn, ikke en tro eller religion. Det verken kreves eller forventes at en humanetiker utfører bestemte ritualer, lever livet sitt på en bestemt måte eller at man har en bestemt politisk tilhørighet.

Ifølge Store norske leksikon er humanetikk et verdslig liv som omfatter både et humanistisk menneskesyn, en virkelighetsoppfatning og en etikk. Disse elementene ligger til grunn for et meningsfylt liv uten religion.

Menneskesynet er antroposentrisk som derfor vektlegger menneskers frihet, evne til å treffe meningsskapende og etiske valg som de selv står til ansvar for.

Humanismen betyr at mennesker ikke skal reduseres til middel for andres formål, og står derfor i motsetning til totalitære ideer.

Virkeligoppfatningen er rasjonalistisk, vektlegger fornuften og den frie tanke. Humanetikken uttrykker en søkende og vitenskapelig holdning som avviser metafysiske og dogmatiske forklaringer på livets opprinnelse og karakter.

Etikken er basert på etiske og demokratiske verdier slik de er formulert i menneskerettighetene og har gjensidighetsprinsippet som kjerne.

Humanetikk som livssynsbetegnelse ble lansert av Kristian Horn i forbindelse med lanseringen av borgerlig konfirmasjon i Norge i 1950. I dag brukes også termen livssynshumanisme, anvendt av Horn i 1967, eller bare humanisme. Internasjonalt brukes gjerne betegnelsen humanisme eller sekulær humanisme om dette verdslige livssynet.

Vidt forstått er humanisme et perspektiv som setter mennesket i sentrum (antroposenterisme) og ikke reduserer det til en funksjon av andre krefter, som for eksempel gudene og naturen. Man vektlegger menneskets ukrenkelige verdi, samtidig som man avviser troen på en virkelighet over denne verden.

Humanetikken fremstår som et moderne livssyn, som på grunnlag av vitenskapelig erkjennelse, frigjort fra religiøst formynderskap, vil virkeliggjøre det gode liv for individ og samfunn. Med fornuften som siste instans avgrenser den seg både mot tidligere menneskelige forestillinger, religiøse autoriteter og filosofi som kan trekke fornuften i tvil.

Humanetikkens historiske røtter er særlig 1700-tallets opplysningsfilosofi og 1800-tallets naturvitenskapelige tenkning. Impulser hentes også helt tilbake til den greske myten om Prometheus som ville ta ilden fra gudene og gi den til menneskene. I standardverket *Det humanistiske livssyn* fra 1982 (engelsk førsteutgave: *The Philosophy of Humanism*, 1949) peker filosofen Corliss Lamont på ulike tilfang: renessansehumanismen, fritenkere og rasjonalister, etiske bidrag fra ulike religioner og livssyn, naturalistisk og materialistisk filosofi,

naturvitenskap og vitenskapelige metoder, demokrati og menneskerettigheter, litteratur og kunst.

Forløpere i antikken er materialistiske filosofer som Demokrit og Epikur, sofisten Protagoras med setningen «Mennesket er alle tings mål» og Sokrates med sin etiske refleksjon. Sentrale navn på 1800-tallet er Charles Darwin, August Comte og Ludwig Feuerbach, samt på 1900-tallet Bertrand Russel og Jean-Paul Sartre. I nyere tid har FNs menneskerettighetserklæring fra 1948 vært humanetikkens viktigste normforankring.

Filosofen Richard Norman har med boken *Humanisme* fra 2007 (engelsk førsteutgave: *On Humanisme*, 2004) etterfulgt Corliss Lamont som humanetikkens toneangivende tenker. Han knytter livssynet både til virkelighetserkjennelse, etikk og estetikk. I den betydning han vil bruke ordet, er humanisme «et forsøk på å tenke over hvordan vi bør leve livet uten religion.»

Richard Norman er født i England i 1943. Han er nå professor emeritus i moralfilosofi ved University of Kent og visepresident for humanistorganisasjonen i Storbritannia.

I Norge er humanetikken som livssyn knyttet til organisasjonen Human-Etisk Forbund, stiftet i 1956. Denne organisasjonen er medlem av Humanists International, tidligere kalt International Humanist and Ethical Union, som ble grunnlagt i 1952 med UNESCO-direktør Julian Huxley som første president.

I statuttene heter det: «Humanismen er et demokratisk, ikke-teistisk og etisk livssyn som fremholder menneskets rett til og ansvar for å forme og gi mening til sitt eget liv. Humanismen avviser overnaturlige oppfatninger av virkeligheten.»

Så langt Store norske leksikons beskrivelse av humanetikk. Jeg finner imidlertid så lite informasjon om Richard Norman at jeg ikke kan påstå at han er «toneangivende» for humanetikere flest, slik som det hevdes i Store norske

leksikon. Det fortøner seg vel ganske feil for en humanetiker å tillegge enkeltpersoner en slags profetisk autoritet.

Humanetikk beskrives ganske godt i «Nordisk humanistmanifest 2016» som utgjør de nordiske humanistforbundenes idemessige fellesgrunnlag:

1. Humanismen er et sekulært livssyn. Det har som utgangspunkt at mennesker er del av naturen, født frie og med samme menneskeverd og rettigheter, utstyrt med fornuft og samvittighet.
2. Humanister anser at det ikke er noen forutbestemt mening med tilværelsen. Vi er frie til å finne mening og mål i eget liv, gjennom individuell refleksjon, sosial samhandling og hjelp av den rike kultur vi mennesker har skapt innen vitenskap, filosofi og kunst.
3. Humanismen fremmer rasjonalitet. Kritisk undersøkelse, kunnskapsbasert argumentasjon og en vitenskapelig tenkemåte er våre beste verktøy for å skaffe oss pålitelig kunnskap om verden.
4. Humanister oppfordrer til kritisk granskning av alle ideer og oppfatninger, også våre egne. Vi bør finne frem til de beste argumentene og tilstrebe å endre våre meninger og overbevisninger når det viser seg at vi tar feil. Ytringsfrihet er avgjørende for å kunne etterprøve meninger i åpen debatt.
5. Humanister anser demokrati, rettsstat og menneskerettigheter for å være grunnleggende, rasjonelt begrunnede verdier. Vi er del av et fellesskap og har ansvar for våre medmennesker og for miljøet, både lokalt og globalt. Vi må sikre at planeten vår er beboelig for kommende generasjoner.
6. Humanister fremmer likeverd for alle. Humanister respekterer trosfriheten og alles rett til å velge eget livssyn. Staten bør være sekulær og ikke gi noe livssyn særskilte privilegier.

Et manifest er en tekst som danner grunnlaget for en ideologi, en kunstnerisk retning eller en annen slags kulturell bevegelse gjennom å gjøre rede for prinsippene og intensjonen som ligger til grunn. I et kirkesamfunn eller religion kalles et manifest heller en trosbekjennelse. Tilhengere av et livssyn kan gjennom et manifest definere hva de regner som grunnleggende viktig i livet.

Det er beklagelig at A. B. Breivik har gitt ordet manifest en dårlig klang. Men begrepet er nå det samme som det er definert som, til tross for at slike uhyrer har brukt det. Hitlers «Mein Kampf» var jo også et slags manifest, når vi først skal trekke frem den slags utskudd fra historien. «Trosbekjennelse» vil i alle tilfelle bli helt feil for humanetikerne. De oppfatter det normalt ikke slik at de tror, men har gjort seg opp noen tanker om livet som er foranderlige i takt med ny viten.

Humanismen og ovennevnte manifest har utviklet seg fra religioner og politiske strømninger og oppfatninger gjennom flere hundre år.

I en artikkel om stoicismen i Dagens Næringsliv 08.10.2019 kan følgende refereres:

Stoicismen oppsto i Aten rundt 300 år før Kristus da Platon-eleven Zenon fra Kition filosoferte sammen med sine studenter i skyggen av en stor stoa, det vil si en søylegang.

Stoicismen ble brakt videre av romerske tenkere som Epiktet, Seneca og Marcus Aurelius. Denne filosofiske retningen er blitt kalt de harde tiders tankesett. Den har de siste årene fått et populærfilosofisk oppsving med bøker, nettsider, foredrag og kurs.

Sentrale tanker i stoicismen er:

- Innse at du ikke kan kontrollere mye av det som skjer i livet ditt.
- Det du kan kontrollere er hvordan du oppfatter og bedømmer det som skjer.
- Aksepter at negative ting skjer fra tid til annen, i ditt liv, som i alle andres.

- Se deg selv som en del av en helhet, ikke som et isolert individ. Du er en del av menneskeheten og av naturen.
- Tenk på alt du har som ikke er ditt eget. Det er kun til låns, og en dag tas det tilbake.

På nett finner man mer på modernstoicism.com. Det er lett å trekke paralleller til det nordiske humanismemanifest.

Begrepene humanist og humanetiker

Humanist og humanetiker er to begreper som brukes om hverandre. Egentlig er humanisme et videre begrep enn det som kommer frem av manifestet her. Det er humanistiske ideer i de fleste religioner. Humanetikerne er sekulære, ikke-religiøse, humanister. De kan være ateister eller agnostikere.

Paragraf 2 i Norges Grunnlov lyder slik: «Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnloven skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.»

Det er neppe kun sekulær humanisme man her har hatt i tankene da paragraf 2 ble formulert, men mer et videre perspektiv på humanisme slik vi altså finner spor av i de fleste religioner, grunnlover og i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter.

Det må også bemerkes at vår grunnlov i seg selv ikke i særlig grad sikrer de hensyn FNs verdenserklæring om menneskerettigheter har bestemmelser om. Dette gjelder blant annet grunnlovens aksept av at arv blir avgjørende for hvem som skal være konge/dronning, det vil si vårt lands overhode, samt grunnlovens stadfestelse av særstillingen til den evangelisk protestantiske kirke. Utrolig nok ble grunnloven revidert og fornyet bare for få år siden uten at nevnte hovedtrekk ble forandret. Det må være lov å spørre om grunnloven vår er verdt å bli feiret

på 17. mai. Men vi kan jo likevel feire vår frihet, vårt demokrati og vår flaks som innbyggere i et fantastisk land, både på 17. mai og i andre sammenhenger.

Som leser har du nok for lengst forstått at jeg er ateist. Det har jeg vært siden sekstitallet. Det har aldri vært noen belastning å hevde mitt syn på de steder jeg har bodd. Men jeg forestiller meg at «bibelbeltet» ville gitt meg utfordringer både privat, sosialt og i mitt arbeidsforhold. Jeg merker jo og aksepterer at mange mennesker med gudstro har problemer med ateister og deres manglende aksept for deres tro på høyere makter. Vi tar jo avstand fra det som er det viktigste for dem. Som et eksempel på hvordan slike holdninger kan merkes vil jeg fortelle om en kollega som jeg her selvsagt ikke navngir.

Vedkommende hadde lest min bok *Lykken og livet*. Hen likte nok ikke konklusjonene mine og uttrykte litt triumferende: «Jeg tror på gud og Jesus. Men du tror jo du også. Du tror at det ikke finnes noen gud.»

Det hen her gir uttrykk for er en misforståelse som hen deler med flere, men like fullt er det hen sier kun grammatisk korrekt. Ateister tror ikke på noe usannsynlig, ubeviselig og udokumentert som guder, hellige eller onde ånder. Jeg for min del tror heller ikke på julenissen, engler, satan, sjamaner, helgener, himmel eller helvete. Vi ateister er selvsagt ikke troende av den grunn at vi ikke tror. Vi forholder oss kun til det som det er vitenskapelig dekning for å hevde og slutte seg til.

Forestillinger om guder

Kildene til dette kapittelet er engelskspråklig Wikipedia, Encyclopedia Britannica og boken Lykken og livet. Men primært inneholder kapittelet egne kommentarer og konklusjoner.

De fleste større religioner som innebærer gudstro er i dag monoteistiske, slik som for eksempel kristendommen, jødedommen og islam. Som et unntak blant de større religionene har vi hinduismen med alle sine guder. Riktignok har hinduismen ateistiske retninger. Den har også en monoteistisk retning eller tolkning der Brahman betraktes som et monoteistisk gudsbegrep.

I tidligere tiders religioner var polyteisme det vanligste. For eksempel kan nevnes gresk og romers mytologi og religioner, der antallet guder var tosifret. Også norrøn mytologi var basert på polyteisme. Jeg har gitt polyteistiske religioner en bredere omtale i boken Lykken og livet. Jeg skal spare leseren av denne boken for disse forestillingene. Med andre ord nøyer jeg meg med monoteismen. Den er tilstrekkelig fantasifull og fargerik.

I de fleste monoteistiske religioner er gud ofte fremstilt som et overnaturlig vesen, en skaper, det primære trosobjekt, allmektig, allvitende og tillegges gjerne grunnlaget for moralregler, som de ti bud er et godt eksempel på. Denne typen gud forventer tilbedelse av de troende, slik tolkes det i hvert fall av dem som har sluttet seg til de religionene det gjelder. Panteister betrakter imidlertid gud som universet i seg selv. Og i deisme er ikke noen gud involvert i mennesker annet enn at en gud har stått for skapelsen.

Mange religioner understreker viktigheten av et personlig forhold til gud gjennom tilbedelse og bønner. Gud betraktes da som en som passer på de gitte moralske prinsippene i religionen. Enkelte religioner har mange navn på sin gud. Noen av navnene er så hellige at de ikke skal nevnes. Det finnes også religioner

der forsøk på avbildning av gud kan få fatale følger. Her er vel avbildning av Allah det farligste for tiden. Guds kjønn er vel i moderniserte former av religion nå gjort til noe irrelevant eller kjønnsløst. Selv om jøders, kristnes og muslimers gud i tidligere tider klart har hatt et maskulint preg. Kristnes gud har jeg aldri sett avbildet i kvinnelig skikkelse. Dette kommer selvsagt av kvinnesynet blant dem som har stått for sannheten i denne religionen. Nå er vel ikke kvinnesynet noe mer moderne eller bedre i jødedom og islam. Men i disse religionene er det ikke lov å avbilde eller lage en figur som forestiller gud.

Det har nær sagt «til alle tider» vært uenighet mennesker imellom om det eksisterer noen gud i det hele tatt. Både filosofer og andre vitenskapsmenn har kommet til forskjellige konklusjoner. Å bevise guds eksistens må i alle tilfelle tillegges dem som tror. Det er ikke ateister og agnostikers ansvar å bevise at ingen gud finnes. Hittil finnes ikke et eneste vitenskapelig bevis for en guds eksistens, til tross for at guder er trodd på i tusener av år. Disse allmektige gudene har ikke funnet det bryet verdt å gi mennesker et ugjendrivelig bevis på sin tilstedeværelse. Dette er trolig hovedårsaken til den raske sekulariseringen vi har vært vitne til de senere tiårene i vestlige land.

Grad av sekularisering i et land viser samvariasjon med utdanningsnivå, sosiale, økonomiske, politiske og demografiske forhold. Kort fortalt er troen på en gud minst vanlig i miljøer med unge, velutdannete, godt bemidlede mennesker som lever i et demokrati med stor sosial og politisk trygghet og stabilitet.

Forestillinger om engler

Kildene til dette kapittelet er Wikipedia, Store norske leksikon og religion.dk.

Ordet engel stammer fra det greske *angelos*, som betyr sendebud. I mange religioner er slike overjordiske vesener en del av troen. Forestillingene om engler har i første rekke røtter i Midtøsten. Det gamle testamentet omtaler *kjeruber* som et himmelsk vesen med vinger. De kan ha to eller fire ansikter. En annen type engler er *serafene*. De er seksvingete vesener og omgir guds trone. I Det gamle testamentet beskrives erkeengelen Gabriels ansikt strålende som lynet.

Zoroastrismen regnes som en viktig inspirasjonskilde for englemotivet i de andre monoteistiske religionene med opphav i Midtøsten. Ideen om skytsengler er for eksempel trolig inspirert av zoroastrismens forestilling om *fravashier*, som var en slags beskyttende ånder og hadde sitt tilholdssted i himmelen.

Ideen om sju erkeengler, som nevnes i de gammeltestamentlige apokryfene Tobit og Enok, minner om de sju *Amesha Spenta* «de udødelige hellige» eller «livsfremmende udødelige» i zoroastrismen. Det var nær kontakt mellom tilhengere av zoroastrismen og jøder under eksilet i Babylon, årene 586 til 538 før vår tidsregning, noe som etter alt å dømme førte til at ideen om engler oppsto i den tidlige jødedommen. Ifølge tekstene i Det gamle testamentet rådet Jahve over en himmelsk hærske av overjordiske vesener. Englene kunne både hjelpe og straffe menneskene. Men først etter eksilet i Babylon og under innflytelse fra zoroastrismen fikk engletroen en større rolle i jødedommen. Englene fikk nå egne navn, personligheter og innbyrdes rang. I tiden rundt vår tidsregnings begynnelse var synet på englene og deres roller et av de spørsmålene de ulike retningene innenfor datidens jødedom var uenige om.

Det er særlig i de jødiske apokalyptiske skriftene fra denne tiden at det fortelles om engler og deres viktige «kosmiske» funksjoner. Med erkeengelen i spissen danner de et himmelsk hierarki. Antallet erkeengler oppgis til fire, seks eller sju. Den øverste er Mikael, Israels skytsengel, andre er Rafael, Gabriel og Uriel.

I 1. Mosebok fortelles det om «gudesønnene» som syndet med «menneskedøtrene». I de apokalyptiske skriftene blir disse oppfattet som falne engler, og de kan senere også opptre som demoner i satans tjeneste. Denne forestillingen ble likevel ikke en del av den rabbinske jødedommen.

Engler kan gripe inn fysisk, som da Abraham skulle ofre Isak, eller de kan gå til kamp på Israels side. Engler viser seg også for Moses, og en guds engel går foran Israel gjennom Rødehavet. I de jødiske skriftene, som Talmud og Midrash opptrer engler i mange og ulike roller, men også de onde englene er underlagt Gud. Den senere jødiske fortellertradisjonen, aggada, har likevel utviklet forestillinger om onde engler og om dødsengelen som venter ved sykesengen.

De jødiske filosofene, som Maimonides, betraktet engler mer som åndelige vesener underlagt Gud. Innenfor dagens jødedom anses de aller fleste engler å være symbolske og poetiske skikkelser. Innenfor den jødiske mystikken, kabbala, har engletroen imidlertid fått en større betydning. Her finnes både engler av begge kjønn og med enorm makt. Innenfor kabbalistiske kretser kan englene påkalles ved hjelp av amuletter og spesielle bønner.

Jødiske forestillinger om engler ble videreført i kristendommen. I Det nye testamentet blir engler beskrevet som himmelske sendebud og åpenbaringsformidlere, som personlige skytsengler og som oppvartende og lovprisende tjenere ved guds trone. Ifølge evangeliene skal Jesus ha snakket om engler ved flere anledninger. Han skal blant annet ha sagt at de som følger ham «har sine engler i himmelen som alltid ser min himmelske Fars ansikt».

To engler blir nevnt ved navn i Det nye testamentet: Gabriel, som forteller Maria at hun vil få en sønn som skal bli den lovede Messias og Michael, som kjemper mot Djevelen. Begge disse englene forekommer også i Det gamle testamentet. I Det nye testamentet hører vi særlig om engler i forbindelse med Jesu gjenkomst og den siste dom. I Johannes' åpenbaring opptrer engler som tegn på at Jesus kommer tilbake: «Og jeg så, og jeg hørte lyden av mange engler omkring tronen og de fire skapningene og de eldste – det var myriader på myriader og tusener på tusener.» (Åp 5,11). Det fortelles også at engler vil forkynne dommen over menneskene ved dommedag. Som Guds sendebud vil englene blant annet bringe straff til de som har handlet mot Guds vilje (Åp 15-16). Engler er også beskrevet som basunspillende eller som ledsagere til Jesus. Satan er i Det gamle testamentet beskrevet som en guds sønn og engel. I Det nye testamentet er han Djevelen som fristet Jesus i ørkenen.

Det er ikke en bestemt lære om engler i kristendommen. Men i den katolske kirken tror man på skytsengler. Hvert barn som fødes, får tildelt sin skytsengel som lever som individets beskytter gjennom hele livet.

Katolikker ber også til erkeengelen Michael fordi pave Leo XIII hadde en åpenbaring hvor han så Satans tilstedeværelse i verden. Dette gjorde sitt til at han skrev en bønn til erkeengelen om beskyttelse. Katolikkene ber fortsatt denne bønnen.

De onde englene i Det gamle testamentet omtales ikke i Det nye. Men i middelalderen mente man at hekser hadde inngått pakt med Satan, som jo var en «fallen» engel i sin tid.

Engler har også en sentral plass i Koranen. I sure 2,177 sammenfattes islam slik: «Å tro på Gud og på Dommens dag, på englene, Skriften og profetene». I islam finnes fire erkeengler: Gabriel, Michael, Israfil og Israel. I tillegg til disse tror de på historien om erkeengelen Iblis som endte som djevelen. Koranen omtaler

englenes oppgaver og funksjoner. De påstås å være åndelige lysvesener som befinner seg i Guds nærhet og lovpriser ham. De er også budbringere til menneskene. Profeten Muhammed mottok åpenbaringene gjennom en engel, ifølge tradisjonen engelen Gabriel. Muhammed brukte også Gabriel som rådgiver. Michael beskytter islamske helligdommer, mens dødsengelen Israfil henter de døde sjel.

Med utgangspunkt i Koranen utarbeidet muslimske teologer en lære om englene, deres natur, de angeliske hierarkier og deres virke blant menneskene. Izrail er dødsengelen. Erkeengelen Iblis gjorde opprør mot Allah og ble derfor forvist til å være djevelen. Men engler beskrives generelt som nærmere Allah enn mennesker. Engler skal være skapt av Allah før menneskene ble skapt.

Engler fremstilles oftest som bevingete menneskelignende vesener.

Opprinnelsen til dette kan ligge i bibeltekstene, som omtaler overmenneskelige vesener som kjeruber og serafer med vinger.

Også mesopotamiske og egyptiske guddommer og guddommelige vesener kunne fremstilles med vinger. Vingene tjente både som beskyttelse av gjenstander eller personer og muliggjorde forestillinger om vesener som beveget seg mellom himmel og jord.

Egne kommentarer og konklusjoner

Jeg har stor forståelse for at enkelte kristne forsøker å nedtone forstillingene og beskrivelsene om engler i både Det gamle og Det nye testamentet. Beskrivelsene og forstillingene «står jo ikke til troende». Likevel kan man ikke viske bort denne ganske sentrale forstillingen fra bibelen.

Forestillinger om Satan

Kilden til dette kapittelet er primært den engelskspråklige utgaven av Wikipedia.

Satan blir gjerne kalt djevelen eller Lucifer. Dette «vesen» eller denne «demonen» forfører mennesker til å synde på alle tenkelige måter. Det er nok nyanseforskjeller i hvordan Satan fremstilles i de ulike religionene. For eksempel er Satan (eller Shaitan) i Koranen beskrevet som et vesen av flammer som er kastet ut av himmelen fordi han nektet å bøye seg for Adam og som får mennesker til å synde ved å innprente vonde forslag i deres tanker. I kristendom fremstilles Satan ofte som en fallen engel som har satt seg opp mot gud. Mens i jødedommen er satanbegrepet ofte mer en metafor.

Tidlig i middelalderen spilte Satan en minimal rolle i kristen teologi. Men ble siden viktigere som en demonisk forestilling i den tiden hekser ble mer «i vinden» i kirken og ellers i samfunnet. I opplysningstiden ble Satans eksistens svært kritisert av tenkere som for eksempel Voltaire. Men troen på Satan er fortsatt levende i kristne miljøer, da kanskje primært blant folk utenfor Europa.

Ideen om Satan som en motsetning til gud og en ond skapning ser ut til å ha sine røtter i judaismen skapt under den andre tempel-perioden, det vil si etter 515 før vår tidsregning, og fremkommer blant annet i apokalypsene. Troen på Satan er mindre fremtredende innenfor judaismen i hundreårene etter dette.

Innenfor kristendommen og Det nye testamentet har forestillingene om Satan fått større plass enn i judaismen. Som eksempel kan nevnes fortellingen om Jesus som ble fristet av Satan i ørkenen. Han ble bedt om å forvandle en sten til brød. Det er også beretninger om Satan og Jesus i tempelet og på en fjelltopp.

Det siste stedet ble Jesus lovet all verdens kongedømmer hvis han bare bøyde seg og tilba Satan.

Satan og hans demoner blir også i bibelen tillagt evnen til å fremkalle sykdommer som feber, spedalskhet og leddgikt. Satan tillegges også «dødskraften». For kristne har nok forestillingen om Satan som en fallen engel vært det vanligste opp gjennom tidene.

Eksorsisme ble tidligere praktisert av jøder i stor utstrekning. Kanskje av denne grunn var de første kristne overbevist om at Satan og hans demoner hadde evnen til å besette mennesker. Djevelbesettelse har levd videre i kristnes bevissthet frem til i dag. Men i middelalderen var nok troen på slikt på høyden. Dette var blant årsakene til hekseprosessene som hadde sitt største omfang i middelalderen. Man mener at de fleste som mente seg besatt, led av angst, religiøs frykt og tanker om det onde.

Til tross for at troen på hekser, demoner og Satan har avtatt i vår moderne tid, lever troen ennå videre blant dem som er mottakelige for slikt. Dette blir da selvsagt utnyttet av psykopater og mennesker med andre atferdsavvik. Naive, kunnskapsløse og psykisk syke mennesker blir et lett bytte for kristne ledere.

Canaon Episcopi fra det ellefte århundre fordømmer troen på hekser, men dokumenterte samtidig at mange mennesker trodde på slikt den gangen. Man trodde hekser fløy gjennom luften på koster i fellesskap med demoner. At de utførte seksuelle ritualer, drepte og spiste barn. Rundt 1430 begynte den katolske kirken å betrakte hekser som en stor konspirasjon ledet av Satan selv. Men Luther var ikke bedre. Han anbefalte mennesker å egne seg til musikk mot Satans fristelser. «Djevelen kan ikke utstå lystighet og glede.»

Hekseprosessene varte frem til 1700-tallet. Det er anslått at rundt 60 000 mennesker ble henrettet i perioden med heksetro og -brenning. Prosessene vart lengst i Polen og Ungarn.

De tidligste engelske settlerne i Nord-Amerika trodde at Satan regjerte på det nye kontinentet. Puritanerne blant settlerne mente også at de opprinnelige folkegruppene var tilbedere av Satan.

Egne kommentarer og konklusjoner

Blant dagens amerikanske fundamentalister lever mange av tidligere forestillinger videre. Mange er ekstremt bibeltro og bidrar til at amerikanere som folkegruppe ennå fremstår som irrasjonelle og overtroiske for oss mer sekulære europeere. Alle som ønsker presidentembetet i USA, må føre en talemåte og politikk som blir applaudert av denne delen av befolkningen. Derfor har presidentene alltid et overflatisk kristent ytre med tilhørighet til en kirke eller menighet og viser støtte til nær sagt alt som dagens Israel måtte finne på mot sine naboer i Midtøsten.

Som en anekdote kan jeg fortelle om et tidligere medlem av min familie. Hen var vokst opp med en bibeltro mor og far og tilhørte en av landets strengeste og mørkeste menigheter, eller rettere sagt en sekt. Helt alvorlig og tydelig skremt fortalte hen meg at hen om natten kunne høre fanden selv snuse rundt som en hund utenfor soveromsdøren. Dette var hens virkelighet dessverre. Hen var gjennom hele livet blitt innprentet om djevelens eksistens av sine foreldre og av predikantene i sekten sin, og trodde at han fysisk kunne tilnærme seg hen nattestid. Hen var fylt av angst og fryktet å bli besatt av den onde. Derfor sov hen alltid med låst soveromsdør og lukket vindu. Hens liv ble kortere enn man kunne forvente. Kanskje angst og spenninger bidro til hjerteinfarkt.

Dette stakkars menneske hadde et søsken som var en samvittighetsfull lege og psykiater. Hen fortalte meg i fullt alvor og fortrolighet at hen ofte måtte ty til djevleutdrivelser for å kurrere psykisk syke.

Begge disse personene er for lengst døde. Men begge har de vært offer for religiøs forkynnelse som ødela deres psykiske og fysiske helse. Forhåpentligvis har ikke deres barn blitt påført skader av deres religiøse forestillinger.

Forestillinger om himmel og paradys

Det meste i dette kapitlet er hentet fra Encyclopedia Britannica.

Himmelen som et sted for gud eller guder, engler, hellige eller velsignede avdøde mennesker og andre, er en forestilling i mange religioner. Ofte er denne himmelen beskrevet som en atmosfære eller område høyt over vår atmosfære, og langt utenfor menneskers rekkevidde.

I de fleste kulturer er himmelen forstått som et sted med orden, et sted skaperen eller skaperne regjerer fra, et sted for godhet og sannhet. Himmelen er uten sult, tørst, undertrykkelse, sykdom og dumhet. Snarere tvert imot er himmelen et sted for komplett tilfredsstillelse, kunnskap, fred og ro, glede og samvær med gud. Himmelen er ofte betraktet som belønning for et fromt liv.

Edens hage, paradys og himmelen har for en utenforstående store likhetstrekk og blir vanskelig å skille fra hverandre uten å bevege seg inn i mystisisme og tåpeligheter. I norrøn mytologi er det Valhall, Odins hjem, som var håpet etter døden. Her var det slåsskamp på dagtid og øl og mat til kvelds, etter at de verdige krigerne var vekket til live igjen. De spiste av grisen Særimne som våknet hel til neste dags etegilde. Det ble drukket mjød av juret til geita Heidrun. Tåpelighetene var flere og større her i Norden enn mange andre steder der sivilisasjonene var litt lengre kommet og modnet.

I gammel kosmologi var himmelen plassert enten lengst øst eller lengst vest, på en øde øy eller fjelltopp. Himmelen er et sted med overflod. Likheten med jordens beskaffenhet har nok en sammenheng med at jorden tapte sitt «Edens hage» på grunn av menneskers synder og tapet av guders tilstedeværelse.

Det finnes flere myter om forsøk på å invadere himmelen. Eksempel på dette er den flygende Ikaros, den hinduistiske legenden om erobringen av himmelen av asuraen (demonen) kong Bali og legender a la Babels tårn. Slike legender har vel nærmest uten unntak en dramatisk og dårlig slutt for initiativtakerne.

I de fleste kulturer er veien til himmelen farefull, med høye og smale broer, trange pass, dype kløfter med dødens vann osv. Å gjøre seg fortjent til en plass i himmelen krever et oppofrende og gudfryktig liv. Å ta seg av syke og andre trengende, gi offer, be eller utføre andre religiøse handlinger er nok anbefalt i de fleste religioner.

I eldre tiders Mesopotamia fantes en skapelsesmyte bestående av et treetasjes univers. Der var himmelen øverst, jorden i midten og underverden nederst. Gudene regjerte i himmelen. Jorden var dødelige menneskers hjem. Her skulle de tjene gudene med hellige bygninger, mat og tilbedelse. Mindre guder og demoner fantes også på jorden. Når mennesker døde kom de til underverdenen. Kun en håndfull menneskelige helter kom himmelen.

I eldre judaisme skilte man også mellom himmel og jord. Utsiktene til et liv etter døden var lite omtalt. «Himmelen er guds område, mens jorden er gitt til menneskene.» Himmelen var hvelvingen over jorden, bokstavelig talt. Vinduer kunne åpnes der oppe for å slippe ned regn, snø, hagl eller dugg. Gud befant seg i himmelens høyeste områder. Herifra blandet han seg opp i alle skapningers gjøren og laden. Guds trone var omringet av engler og andre himmelske vesener. Ideene kan finnes igjen i mesopotamisk polyteisme.

Man finner også ideen om tre etasjer i kosmos, med underverden, jorden og så himmelen øverst. Gud var i himmelen, men også i tempelet i Jerusalem, hans palass på jorden. Underverdenen hvor mennesker endte etter sin død, var utenfor guds rekkevidde. Disse forestillingene endret seg etter oppholdet i Babylon og

ødeleggelsen av Det første tempelet i år 586 før vår tidsregning. Etter dette var oppfatningen blant jøder at det ikke er noen grenser for guds makt, selv ikke etter menneskers død.

Troen på et himmelsk liv etter døden ble vanlig etter jødernes greske periode fra år 323 til år 30 før vår tidsregning. Det var på den tiden en blanding av ulike oppfatninger, som gjenoppstandelse etter døden, udødelig sjel, omdannelse til en engel eller stjerne.

Klassisk rabbiner-judaisme oppsto etter ødeleggelsen av Det andre tempelet i år 70 etter vår tidsregning. Gjennom denne ble en rekke forestillinger om himmelen tillatt. Etter døden ble gode menneskers sjeler tatt vare på ved en gjenoppstandelse i Edens hage eller de ble gjemt under den hellige tronen.

Kristendommen begynte som en av mange jødiske reformbevegelser i Palestina i det første århundre av vår tidsregning. Reformbevegelsene delte en intens overbevisning om at spådommene om omdannelsen av himmel og jord i Isaiah 65:17 var nært forestående. De mente at en perfekt verden ville oppstå, der nasjoner ville bli dømt og Israel ville gjenoppstå. Man hadde for eksempel en forestilling om et himmelsk Jerusalem hvor engler sang kontinuerlig lovprisning av gud.

Tradisjonell kristen teologi lærer at fellesskap med gud er målet for dem som dør og har gjort seg fortjent til dette fellesskapet. I himmelen er Jomfru Maria en slags dronning som beskytter de døde.

I tradisjonell kristen teologi menes det videre at de som dør og har ført et rettskaffent liv, blir umiddelbart inkludert i himmelen som en del av det guddommelige. Ved gjenoppstandelsen videreføres kropp, sjel og ånd.

Tilbedelse, fellesskap og kreative sysler er en del av mer moderne kristendoms bilde av himmelen. Det legges også vekt på lykke og evig åndelig utvikling.

I islam har man forstillinger om himmelen som har likhetstrekk med jødedom og kristendom. Koranen omtaler inndeling i syv himler. Gud har styrke til å vekke døde til live og dømme dem på Den siste dag. Før gjenoppstandelsen er de dodes sjeler et slags mellomstadium der de kan ane sin fremtidige tilstand i fortapelse eller frelse. På dommens dag vil himmelen dele seg, fjellene vil bli støv og jorden vil gi fra seg sine døde. Alle mennesker vil da gjennomgå en siste test. De rettroende som har levd et upåklagelig liv, vil oppleve en paradisisk tilværelse og gjenforening med forfedre. Jo mer fortjenestefullt liv man har levd, jo nærmere gud vil man få plass.

I hinduismen er himmelen mytepregete filosofiske spekulasjoner. I Veda-tekster fra rundt 1500 år før vår tidsregning beskrives himmelen som bosted for guder som Indra (tordenguden), Surya (solguden), Agni (offerflammenes gud), Soma (elixirguden), Varuna (guden som passer den kosmiske orden) og Yama (det første døde mennesket). Rituelle ofringer var ansett som nødvendige for at verden skulle bestå, og begravelseritualene sikret den dodes sjel eller ånd kunne stige opp til verden av forfedre i det høye. Gjenfødelse i himmelen var avhengig av at etterkommere kunne bekoste de nødvendige ritualene.

I senere perioder ble en type frelse regnet som nødvendig. Et individs plassering i livet ble betraktet som et resultat av individets oppførsel i tidligere liv. Å bli gjenfødt i himmelen var bekvemt, men ikke en permanent tilstand. Selv gudene må dø til slutt, ifølge ideene som rådet i perioden 800-500 før vår tidsregning. Det ultimate målet er å unnslipe livet på jorden og bli ett med den evige ånden Brahman. Men veien til Brahman krevde åndelige øvelser utenfor de flestes

evner og kapasitet. I de senere år er en alternativ vei til frelse fra livet beskrevet mer som en frelse ved hjelp av en guddom.

Buddhismen begynte tidlig i det femte århundre før vår tidsregning som bevegelse der man søkte åndelig frigjøring gjennom kunnskap og åndelig disiplin. Grunnleggeren av religionen, Buddha, var «opplyst» og oppnådde nirvana. I denne tilstanden er all påvirkning fra tidligere liv visket ut, og gjenfødselse opphører. Parallellen til hinduismen er åpenbar. Men buddhismen er ateistisk, helt uten forestillinger om en gud eller frelser.

Det finnes flere forestillinger om en himmel eller flere himler. I Hellas og Romerriket hadde man Øyene for de velsignete og fjellet Olympus. Til og med i kinesisk konfusianisme og buddhisme finner man spor av forestillinger om himmel.

Egne kommentarer og konklusjoner

Paradis- og himmel-forestillinger tolker jeg som «gulrot» for troende. De får gjennom løfter om et bedre liv etter døden, et initiativ til å leve etter den enkelte religions levereregler og bud. Det er fristende å tillegge grunnleggerne av religionene nettopp ideen om at denne gulroten er disiplinerende for tilhengerne av religionen, men også tiltrekkende for potensielle nye troende.

Pisken som ble brukt, kommer jeg tilbake til. Den er selvsagt helvetet.

Forestillingene om paradiset, himmelen og Edens hage har jo som vist her i dette avsnittet, gått over landegrensene og mellom folkeslag i flere tusen år. Men til tross for dette har man ingen steder og til ingen tider ett eneste vitenskapelig håndfast bevis for disse gulrøttens eksistens. Man har ikke egentlig ett eneste uvitenskapelig bevis for det heller. Hvis vi da ikke skal nevne englene til vår sjamaninspirerte prinsesse. De skal visstnok skal ha lagt igjen noen hvite fjær som hun i forfjamselsen aldri har husket å ta vare på. Hun har også ment å

kunne kommunisere med de døde, da formodentlig individer i et paradys. Men denne påstanden har selv Snåsamannen tatt avstand fra. Døde mennesker har ikke kontakt med vår verden, mente han. Og det har han helt rett i!

Vi må nok alle forsøke å lage et «himmelrike» for oss selv og våre medmennesker her på jorden, mens vi lever. Men selv noe slikt har jo vist seg ganske vanskelig for de fleste.

Forestillinger om helvetet

Det meste i dette kapitlet er hentet fra den engelskspråklige versjonen av Wikipedia og Encyclopedia Britannica.

Helvetet er et sted der noen individer vil måtte tilbringe livet etter døden, ifølge mange troende. Stedet er slik innrettet at sjeler blir straffet med ulike lidelser og påkjenninger for syndene de har begått i det levende livet. Vanligvis forestiller man seg at straff og lidelser varer evig, slik som i islam og i kristendommen. Men i religioner med tro på reinkarnasjon forestiller man seg helvetet som et mellomstadium mellom reinkarnasjoner. Ofte er helveteforestillingene lokalisert til under jordens overflate.

I religioner der man ikke betrakter stedet for livet etter døden som et sted for straff, omtales stedet som underverdenen eller verden for de døde. Eksempler på dette er mesopotamisk, gresk og romersk religion.

Helvetet er i de fleste religioner beskrevet som et sted med demoner og dødes sjeler. Her straffes sjelene for begåtte synder. Stedet er i noen religioner beskrevet som kaldt, i andre som varmt, gjerne med en evig ild. For eksempel er helvetet i swahilsk mytologi et svært kaldt sted.

I det gamle Egypt hadde man en forestilling om at dødes hjerter ble veiet opp mot sannhetens fjær. Var hjertet lettere enn fjæren kunne man få plass i dødsriket eller «etterlivet». Hvis ikke hjertet var lettest ville det bli spist av en krokodille.

Man finner fargerike forestillinger om helvetet både i europeiske, afrikanske og asiatiske eldre religioner. Det er alltid fortjenestefullt liv som kan redde den døde fra fortapelse i helvetet.

I jødedom, kristendom og islam er helvetet som et sted for straff det primære. I jødedommen kan helvetet ofte beskrives som noe ikke-fysisk, men mer som en tilstand av veldig stor skam. Men det er også jødiske forestillinger om ren utsletting av sjelene til de som har syndet nok til slik skjebne. Jødedommen rundt Jesu tid, lærte at det å stamme fra Abraham automatisk hindret jøder fra å ende i helvetet. Men for å fortjene dette fortrinnet måtte man bekjenne sine synder.

Siden Augustin har mange kristne ment at døde hviler fredfullt hvis de har levd som kristne, eller deres sjeler lever videre med pinsler hvis de tilhørte de fortapte. Slik var tilstanden frem til gjenoppstandelsen med påfølgende dom. Ifølge den katolske kirke er fortapelsen evig, tap av velsignelse og evig fordømmelse likeså. Videre mener man i den katolske kirken at helvetet er en tilstand av selv-eksklusjon fra fellesskap med gud og de velsignete. Man befinner seg i helvetet som et resultat av dødelig synd som man ikke angrer. Man har valgt selv å være uten guds fellesskap.

Metodister, baptister og noen gresk ortodokse kirker lærer at helvetet er den endelige skjebnen til dem som ikke er funnet verdige etter gjenoppstandelsen og den endelige dommen, der de blir evig straffet for sine synder og adskilt fra gud. Dette er ikke i samsvar med protestantenes forståelse. De mener at frelsen avhenger av at man aksepterer Jesus som sin frelser. Mens gresk ortodokse og katolske kirker lærer at dommen avhenger av både tro og handlinger. Noen moderne teologer mener at sjelen dør samtidig med kroppen, men begge kommer tilbake i forbindelse med gjenoppstandelsen.

Det har vært og er fortsatt et utall varianter av kristne forestillinger om helvetet og livet etter døden. Så mange ideer om problemstillingen finnes at jeg i denne boken ikke finner det formålstjenlig å forsøke å gi alle en utfyllende beskrivelse.

I islam kalles helvetet Jahannam og er motsetningen til himmelen. På samme måte som himmelen er også helvetet delt i syv lag. Helvetet er fylt av flammer, kokende vann og annet som kan brukes som straff for dem som er dømt til slikt etter døden. Etter dommedag er helvetet stedet for dem som ikke har trodd på gud mens de levde, eller vært ulydige mot guds lover eller hans budbringere. Fiender av islam blir sendt til helvetet direkte etter sin død. Det er uenighet om oppholdet i helvetet er for evig eller om det finnes håp om tilgivelse. Djevelen er primært der for å straffe mennesker, ikke for å kjempe mot gud. Muhammed skal ha uttalt at flammene i helvetet er 70 ganger varmere enn vanlige flammer på jorden. Det er syv nivåer i helvetet slik at synderne kan straffes rett i forhold til alvorlighetsgrad av synd. Polyteisme anses som den største synd av alle.

I islam er det hevdet at helvetet er bebodd av djevler, stygge engler, skorpioner og slanger som piner og plager synderne. Videre beskriver koranen sjøer fylt av blod og ild og mørke der kun ilden gir lys.

I buddhismen menes det at det er fem eller seks nivåer av gjenfødelse. Disse nivåene kan igjen graderes internt. Helvete-nivået er Naraka og regnes som den minst fordelaktige gjenfødelse. En av disiplene til Buddha, Devadatta, forsøkte flere ganger å ta livet av Buddha. Hans skjebne var å bli gjenfødt i Avici-helvetet. Men ingen gjenfødelse er permanent, slik at selv Devadatta kan gjenfødes i bedre liv etter hvert.

Tidlige Vediske religioner mangler helvete-forestillinger. I lovbøkene og Rigveda nevnes imidlertid tre nivåer; jorden, himmelen og bhuvast eller

antariksa (midt-nivået). Men i tillegg beskrives et nivå som kan oppfattes som noe tilsvarende et helvete. Som også i buddhismen kalles nivået Naraka. Det blir trodd at mennesker som feiler, kommer til helvete og får den straffen deres synder berettiger. Å bli dyppet i kokende olje, brent på bål og annen tortur er beskrevet. Når kvoten av tilmålt straff er tilfredsstilt kan man gjenfødtes i et annet nivå.

I taoisme hadde man opprinnelig ikke en forestilling om noe helvete eller en sjel. Men taoismen har de senere adoptert forestillingene fra buddhismen.

Zoroastrismen har imidlertid helveteforestillinger som kan ha inspirert mer moderne religioner.

Egne kommentarer og konklusjoner

Begrepet «et helvete på jord» er lett forståelig for de fleste, uansett religiøs bakgrunn. Nettopp her på jorden skapes dessverre helvetet gang på gang. Menneskers hat, religiøse, etniske, politiske motsetninger, økonomiske ulikheter og despoter skaper kriger med tilstander som nettopp gir følelsen av hva helvetet kan være. Men bortsett fra helvetet på jord er det ikke vist at helvetet i religiøs betydning er en realitet.

Forestillinger om sjel

Det meste i dette kapitlet er hentet fra engelskspråklig utgave av Wikipedia, Encyclopedia Britannica og Lykken og livet.

I både religiøse og filosofiske tradisjoner er sjelen den åndelige del av et individ. Sjelen kan omfatte et individs identitet, personlighet og hukommelse. Sjelen er et ikke-materielt aspekt av et levende individ, som mange tror er i stand til å overleve den fysiske død. Vanligvis er sjel-forestillingene forbeholdt mennesker, men er også benyttet om ikke-levende gjenstander i enkelte religioner.

De tidligste beskrivelser av sjel i *the Oxford English Dictionary* er fra det åttende århundre. Der refereres til det immaterielle åndelige eller tenkende aspektet av et individ, i kontrast til et individs fysiske kropp.

I jødedom og kristendom menes det at bare mennesker har udødelige sjeler. Dog er udødeligheten omdiskutert i jødedommen. Udødeligheten var sannsynligvis noe som kom til via Platon. For eksempel lånte Thomas Aquinas direkte fra Aristoteles i sin utredning *On the Soul*. Aristoteles mente alle organismer hadde sjel, men kun menneskets sjel var udødelig. Andre religioner som hinduisme og jainisme forfekter at alle levende organismer eller individer har sjel som fysisk representeres av kroppen eller det fysiske uttrykk. Det faktiske selvet er sjelen. Organismen eller kroppen er bare der for å oppleve *karma* for det enkelte liv.

I animismen mener man at også ikke-biologiske ting som elver og fjell har sjel.

I gammel egyptisk religion mente man at individer var bygget opp av flere elementer, noen fysiske, men også åndelige. Liknende ideer finnes i gammel assyrisk og babylonsk religion.

I bahai religionen hevdes at sjelen er et tegn på gud, som en himmelsk perle som mennesker ikke forstår seg på. Videre forfektes det i denne religionen at sjelen ikke bare lever etter menneskets død, den er også udødelig. Himmelen kan bli

sett på som sjelens nærhet til gud, mens helvetet representerer stor avstand til gud. Mennesker har ingen forhistorie eller eksistens før livet her på jorden, og sjelens utvikling er i retning av gud og bort fra den materielle verden. Bahai religionen er en monoteistisk religion etablert i Iran (Persia) i det 19. århundre. Den har mellom fem og syv millioner tilhengere.

I buddhismen forfektes at sjelen er ikke-eksisterende som en separat permanent enhet. Menneskers lidelser skyldes i stor grad at man klynger seg troen på til et sanne jeg eller sjel av et eller annet slag.

Innenfor kristendommen mener noen at sjelen deres blir bedømt av gud når de dør. Gud avgjør om sjelen kommer til himmelen eller til Hades i påvente av gjenoppstandelsen. Den katolske kirken, den gresk ortodokse kirken og noen protestantiske menigheter slutter seg til nevnte oppfatning. Andre protestantiske menigheter mener at sjelen er en del av livet og tror at de døde ikke har noen bevissthet før etter gjenoppstandelsen. Atter andre protestanter mener at sjelen til de som ikke har gjort seg fortjent til himmelen, blir destruert i helvetet i stedet for å påføres evig lidelse og fortapelse. Troende vil arve evig liv i himmelen eller i guds kongedømme på jorden. Slik oppnår de evig fellesskap med gud. Det finnes også kristne som avviser straffen av sjelen. De fleste kristne tror imidlertid på evig fremtid for sjelen til de rettroende.

Opprinnelsen til sjelen er det flere meninger om. Noen tror at gud skaper sjelen direkte ved unnfangelsen eller senere. Andre mener at sjelen arves via foreldrene. Atter andre mener sjelen eksisterer før unnfangelsen. Det er naturligvis da stor uenighet om hvorvidt foster har en sjel eller på hvilket tidspunkt fosteret eventuelt får en sjel. Dette påvirker selvsagt abortdebatten blant kristne.

Augustin (354-430) beskrev sjelen som en spesiell substans bestående av forstand og tilpasset å styre kroppen.

Noen kristne hevder at mennesker har kropp (soma), sjel (psyche) og ånd (pneuma). Men de fleste kristne mener at ånd og sjel brukes om hverandre i bibelen og er en og samme sak. Mao har hvert menneske både kropp og sjel. Som en kuriositet mente Paulus at kroppen kjemper mot sjelen. Han mente antagelig at kroppen hadde trang til synd, syndige lyster.

Ifølge Thomas Aquinas er sjelen en del av enhver kroppsdel. Sjelen kan bare frigjøres fra kroppen når man dør. Augustin av Hippo støttet dette synet.

Katekismen til den katolske kirken hevder at begrepet sjel henspiller på de indre aspekter og kvaliteter av et menneske og er en del av begrepet skapt i guds bilde. Sjelen står for det åndelige prinsippet for eller aspektet av menneskeheten. Alle sjeler, levende eller døde vil bli dømt av Jesus når han kommer tilbake til jorden. Eksistensen av hver individuell sjel er totalt avhengig av gud. Den åndelige og udødelige sjelen er skapt av gud.

Protestantene tror vanligvis på sjelens eksistens og udødelighet. Men når det gjelder livet etter døden er det uenighet blant dem. Ifølge John Calvin eksisterer sjelen som en bevissthet etter døden. Mens Martin Luther trodde at sjelen dør samtidig med kroppen samt at bevisstheten sover inntil gjenoppstandelsen av de døde.

Adventister og nyere sekter med opprinnelse i adventistkirken tror heller ikke at de døde har en sjel atskilt fra kroppen. De døde er uten bevissthet frem til oppstandelsen.

Koranen bruker to ord om sjel. Ruh som kan oversettes med ånd, bevissthet, pneuma eller sjel, og nafs som betyr selvet, egoet, psyke eller sjel. Nafs er beslektet med det hebraiske ruach og nafesh. Ruh og nafs brukes om hverandre.

«Allah tar over sjelen når et menneske dør. De som ikke dør, kan han ta når de sover. Allah beholder de som han har bestemt at skal dø og setter fri de andre på bestemte vilkår.»

I jainisme har alle levende vesener, fra plante eller bakterie til menneske, en sjel. Ifølge denne troen er det ingen begynnelse eller ende på sjelens eksistens. Sjelen er evig i naturen og endrer form inntil den når frigjøring. Jiva er denne udødelige sjelen i levende organismer. Ajiva betyr ikke-sjel og skal forstås som materie og for eksempel kropp, tid, rom mm. Jiva kan være samsan, fanget i gjøfødelse, eller mukta som innebærer frigjort. Jiva blir festet til en kropp alt etter hvilken karma sjelen har.

Virchand Gandhi har uttalt: «Sjelen lever sitt eget liv, ikke for kroppens skyld, men kroppen lever for sjelens skyld. Hvis vi tror at sjelen kan kontrolleres av kroppen vil sjelen tape sin kraft.»

I jødedommen var det opprinnelig ikke noen forståelse for eksistensen av sjel. Men etter hvert har man i jødedommen vurdert kvaliteten på hver enkeltes sjel i forhold til hvordan man forholder seg til budene. Kabbalah og andre mystikk-tradisjoner har forestillinger om sjelens natur. Sjelen deles inn i fem elementer:

1. Nefesh som er relatert til naturlig instinkt.
2. Ruach som er relatert til intellektet og opplevelsen av gud.
3. Neshamah som er relatert til følelser og moral.
4. Chayah som betraktes som del av gud.
5. Yechidah som er viktig i samspillet med gud.

Scientologene mener at mennesker ikke har en sjel, men er en sjel. Et menneske er dermed udødelig og kan oppnå reinkarnasjon hvis det vil. De mener at et menneskes fremtidige lykke og udødelighet er avhengig av dets åndelighet og hvordan det lever og handler i livet på jorden. Scientologenes ord for sjel er thetan.

Sjamanisme innebærer ofte en tro på flere sjeler i det enkelte menneske. Sjelevandring (soul flight, soul journey, out-of-body experience, ecstasy eller astral projection) er blant sjamanistenes forestillinger.

I shintoismen skiller man mellom sjelen til levende individer (tamashii) og sjelen til de døde (mitama). Disse to typene sjeler kan ha flere typer under-sjeler.

Sikker mener sjelen (atma) er en del av gud. «Gud er i sjelen og sjelen er i gud.»

Sjelen er en åndelig gnist eller lys i menneskets kropp. En forutsetning for liv.

Sjelen er kroppens driver og den som gir kroppen liv.

Innen taoismen mener man at hver enkelt person har to typer sjel, kalt hun og po som er henholdsvis yang og yin. Totalt hevder man innen taoismen at det finnes ti sjeler, tre av typen hun og syv av typen po. Et menneske som mister mange av disse ti sjelene sies å ha psykisk sykdom eller å være bevisstløs, mens en død sjel kan reinkarneres til et laverestående nivå eller miste evnen til reinkarnasjon.

Rudolf Steiner mente i sin antroposofi-lære at sjelen hadde tre stadier i sin utvikling. Det første stadium er konsentrert om følelser, lidenskap og vilje. Det andre stadium angår det intellektuelle og kognitive. Det tredje stadium er bevisstheten som søker etter universell, objektiv sannhet.

Egne kommentarer og konklusjoner

Beskrivelse av sjel i ulike religioner er tilpasset behovet for både gulrot og pisk. Gulroten er for eksempel sjelens nærhet til gud og det gudommelige, reinkarnasjon til et bedre neste liv, evig liv eller nirvana. Pisken er for eksempel reinkarnasjon til et nedverdiggende neste liv, evige pinsler i helvetet eller permanent utslettelse. Noen mener likevel at permanent utslettelse (les nirvana) er gulrot.

Forestillinger om sjel har utviklet seg og forandret seg over tid i alle religioner der sjel er en forestilling. Forestillingene om sjel har vandret fra religion til religion. Dette er vel den eneste type sjelevandring som kan bevises.

I løpet av de mange tusen år mennesker har hatt sjelefantasier er det ikke kommet frem ett eneste vitenskapelig bevis for sjelers eksistens.

For mennesker med naturvitenskapelig og medisinsk bakgrunn, og som er uten religiøs indoktrinering i oppveksten, gir det overhodet ingen mening at en sjel kan unnslippe en død kropp og leve sitt eget liv i en himmel, et helvete eller gjennom en inkarnasjon. Det er heller ikke sannsynliggjort at levende mennesker har noen sjel i noen som helst form. Men bevissthet, samvittighet, forstand, intuisjon, drifter og emosjoner har vi mennesker rikelig av. Dette er en del av og resultat av den kroppen, de genene, den oppveksten, den utdannelsen og den sosiale konteksten vi lever i. Kall det gjerne sjel som et samlebegrep. Men en slik sjel er definitivt en del av kroppen, og dens eksistens opphører når kroppen dør. Ganske enkelt fordi hjernen mister blod- og oksygentilførselen når døden inntreffer.

Forestillinger om hellig ånd

Jeg vil, for å yte troen på Den hellige ånds eksistens rettferdighet, starte dette kapittelet med å referere hva Den norske kirke skriver på sin nettside om Den hellige ånd:

«Bibelens måte å snakke om Guds ånd henger språklig sammen med ordene «pust» og «inspirasjon». I den kristne tro er Gud treenig, det betyr at Gud er en, men samtidig tre:

Gud - vår Skaper

Jesus Kristus – vår Frelser

Den hellige ånd

Vi møter Ånden allerede i Bibelens andre vers: Jorden var øde og tom, mørke lå over dypet, og Guds ånd svedde over vannet. (1 Mos 1,2)

Bibelen bruker mange beskrivelser for Den hellige ånd, for eksempel vind, pust, ild eller kraft. Ånden er også menneskets livspust. Da Gud skapte menneskene, blåste han livsånde i dem. (1 Mos 2,7).

I fortellingen om Noah og storflommen er det duen som er selve håpsteget, når den kommer tilbake til arken med et friskt blad i nebbet (1 Mos kap 8. v8). Duen varsler liv, fremtid og håp. Ånden er også beskrevet som en due ved Jesu dåp i Jordan (Matt 3,16 og Mark 1,10).

Dette sier Jesus selv når han taler til disiplene sine om Den hellige ånd:

Talsmannen, Den hellige ånd, som Far skal sende i mitt navn, skal lære dere alt og minne dere om alt det jeg har sagt dere (Joh 14,26).

Det greske ordet som blir brukt om Den hellige ånd, blir i vår bibel oversatt med «talsmannen». Det greske ordet parakletos som brukes i grunnteksten, er det samme som *advokat*. Den hellige ånd skal hjelpe og veilede oss og være vår tros forsvarer.

I Det gamle testamentet leser vi i profeten Joels bok: *En gang skal det skje at jeg øser ut min Ånd over alle mennesker* (Joel 3.1). I en kristen forståelse går denne profetien i oppfyllelse på den første pinsedagen i Jerusalem som vi kan lese om i Apostlenes gjerninger kapittel 2, v 1-4:

Da pinsedagen kom, var alle samlet på ett sted. Plutselige lød det fra himmelen som når en kraftig vind blåser, og lyden fylte hele huset hvor de satt. Tunger som av ild viste seg for dem, delte seg og satte seg på hver enkelt av dem. Da ble de alle fylt av Den hellige ånd, og de begynte å tale på andre språk etter som Ånden ga dem å forkynne.

Pinsefortellingen handler om at Jesu disipler, som var både forvirret, fulle av sorg og skremte over det de hadde vært med på med Jesus, blir forvandlet til sterke og tydelige vitner om Jesus Kristus: *Da ble de alle fylt av Den hellige ånd*. Sagt på en annen måte: De ble fylt av inspirasjon og kraft til å fortsette som Jesu disipler, med løfte om at Den hellige ånd skulle gi dem kraft og styrke. Derfor er også pinsefeiringen ofte knyttet til misjon, og til at vi løfter blikket utover oss selv og gjerne kan feire gudstjeneste sammen på tvers av ulike kirkesamfunn. Som kristne er vi ett med hverandre i hele den verdensvide, kristne kirke.

Den hellige ånd nevnes spesielt når vi feirer dåp. Dette blir sagt til den som er blitt døpt: *Den allmektige Gud har i dåpen gitt deg sin hellige Ånd, født deg på ny og tatt deg inn i sin troende menighet. Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv. Fred være med deg.*

Martin Luther beskriver i sin lille katekisme hvor viktig Den hellige ånd er for de kristne og for hele kirken: *Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus eller komme til ham, min Herre. Men Den hellige ånd har kalt meg ved evangeliet, opplyst meg med sine gaver. Helliggjort meg og holdt meg fast i den sanne tro. På samme måte kaller, samler, opplyser og helliggjør han hele den kristne kirke på jorden, og bevarer den hos Jesus Kristus i den ene*

sanne tro. I denne kristne kirke tilgir han daglig alle synder hos meg og hos alle som tror. På den ytterste dag skal han vekke opp meg og alle døde, og gi meg og alle som tror på Kristus, evig liv.»

Den hellige ånd er med andre ord de kristnes guds tredje uttrykksform eller fremtoning. Men noen kristne kirker regner Den hellige ånd mer som en kraft og ikke som en fysisk uttrykksform. I jødedommen er også Den hellige ånd guds gudommelige kraft. En liknende forståelse av begrepet finner man innen islam.

Følgende konklusjoner kan trekkes fra omtalen av Den hellige ånd, Holy Spirit eller også kalt Holy Ghost i engelskspråklig utgave av Wikipedia:

I jødedommen er Den hellige ånd en hellig kraft, kvalitet og innflytelse tillagt gud over universet og skapningene der. I kristendommen er Den hellige ånd den tredje personen i treenigheten, mens fenomenet i islam mer er sett på som et hellig middel for handling eller kommunikasjon med mennesker.

I Det gamle testamentet omtales fenomenet som *roach elochim* eller *guds kraft*. Jøder tolker dette som en av guds egenskaper og ikke som en del av en treenighet som er de kristnes forståelse.

I følge teologen Rudolf Bultmann kan man betrakte Den hellige ånd på to måter. Enten som animistisk, som vil si en personlig kraft som kan besette et menneske og ta det i besittelse. På denne måten gis mennesket kraft til å vise styrke til handlinger det ellers ikke hadde vært i stand til. Alternativt kan Den hellige ånd beskrives dynamisk. Da er kraften som fyller et menneske av en mer upersonlig type som om mennesket skulle fylles av en væske. Begge versjoner finner støtte i jødiske og kristne bibler. Animistisk beskrivelse er mest vanlig i Det gamle testamentet, mens dynamisk dominerer i Det nye. Etter jødisk tankegang er tilstanden med besittelse av Den hellige ånd forbigående, mens den i kristen forståelse er mer permanent.

Ideen om en hellig ånd kan komme fra eldre greske religioner der det skilles mellom ånd og psyke. Noen forskere mener ideen om hellig ånd er en opprinnelig stoisk ide. Jeg vil også trekke frem likhetspunktene i zoroasterismen. Denne religionen hadde ideene om både hellig og ond ånd før grekerne og jødene. Deres hellige ånd kalles *Spenta Mainya*.

Så langt Wikipedia og min tilleggscommentar i siste avsnitt. Encyclopedia Britannica vektlegger følgende om Den hellige ånd:

Det er omtalt tilfeller av Den hellige ånds healinger, profetiske utsagn og utdrivelse av demoner i Apostlenes gjerninger. Mennesker gis også evnen til å tale i tunger. Ofte fremstilles Den hellige ånd fysisk som en due. I Det gamle testamentet fremstilles ikke Den hellige ånd som noe fysisk eller legemlig. Det nye testamentet er heller ikke konsistent eller eksplisitt om den fysiske siden av Den hellige ånd.

Definisjonen av Den hellige ånd som en personliggjort fysisk person på linje med Faderen og Sønnen ble utformet og vedtatt på kirkemøtet i Konstantinopel i år 381.

Det er mindre forskjeller i vektlegging og forståelse av Den hellige ånd mellom katolikker, protestanter og gresk ortodokse kristne. Opp gjennom århundrene har det stadig oppstått disputer om hva som rett forståelse.

Egne konklusjoner og kommentarer

Ideen om en hellig ånd finner man opphavet til allerede flere tusen år tilbake i tid. Først oppsto den i zoroastrismen, jødedommen og i greske religioner. Kristendommen og islam har adoptert ideen og gitt mange forklaringer på fenomenet. Likefullt er det vanskelig for mennesker med sekulær livsanskuelse å forstå at oppegående mennesker omtaler en hellige ånd som en realitet.

Forestillinger om og praktisering av bønn

Kildene dette kapittelet er blant andre Store norske leksikon og Wikipedia.

Bønn er praktisert av troende tilhørende de fleste religioner. Bønn er en samlebetegnelse for kommunikasjon mellom mennesker og høyere makter. I bønn kan mennesker henvende seg til guddommer, forfedre eller åndelige vesener, helgener og andre. Formålet kan variere mellom for eksempel lovprising og bønn om hjelp.

I kristendommen er bønn ment å skape kontakt med gud. Bønnen kan være taus som ved meditasjon. Den kan skje i enerom, i grupper eller i forbindelse med gudstjenester.

Fadervår regnes av mange som de kristnes viktigste bønn. Den brukes i alle kristne gudstjenester. Den kan tilpasses det aktuelle behovet til gruppen eller individet som ber, ved hjelp av utvidelser eller tilføyelser. Bønnen kan brukes som lovprising, for å bekjenne synder eller be om guds hjelp.

Den kristne gudstjenesten regnes som bønn og dialog med gud. Bønner under gudstjeneste kalles liturgiske bønner.

De nytestamentlige forfatterne kopierte den jødiske bønnetradisjonen. Men bønnene ble tilpasset den kristne læren ved å inkludere Jesus og Den hellige ånd.

Bønn kan praktiseres svært forskjellig innen religioner og mellom religioner. For eksempel fremfører kvekere bønn uten ord eller gester. Mer vanlig er likevel bestemte felles bevegelser og kroppsstillinger blant de som ber. De liturgiske bønnene i kristne kirker skjer oftest stående med foldete hender. Muslimenes bønner skjer som oftest i knestående på bønnetepper. Korte, gjentakende bønner brukes som middel for å oppnå kontakt med guddommen, for eksempel Jesusbønnen i den ortodokse kirke eller dhikr-bønnen blant de muslimske sufiene.

Bønnekjede er et kjede eller en krans med perler som i den katolske kirken kalles en rosenkrans og er særlig der brukt til meditasjon over Maria. I den ortodokse kirken ledsager bønnekjedet Jesusbønnen, i islam ledsager det resitasjonen av Allahs 99 vakreste navn. Også i hinduismen og buddhismen er bønnekjeder brukt.

Bønner har flere hensikter. Fellesskapsfølelsen den skaper innen den enkelte religion eller sekt er nok særlig viktig. Deltagernes motiver kan være mange. Det kan være uttrykk for glede, for anger, for innrømmelse av synder, for tilgivelse av synder, for lovprising av guddommen og for oppnåelse av helbredelse eller andre ønsker for seg selv og andre medmennesker.

I hinduismen har bønner eksistert helt tilbake i Veda-litteraturen. Det som særpreger hinduistisk bønnetradisjon, er resitasjonene eller mantraene som er korte bønneformler som er ment å uttrykke guddommens vesen.

Mantratradisjonen går igjen i meditasjon.

Egne kommentarer og konklusjoner

Det er forsket på effekten av bønn. Men denne forskningen har ikke gitt entydige resultater. For eksempel fant en studie at bønnestøtte til personer som har gjennomgått hjerteoperasjoner, ga større forekomst av komplikasjoner etter operasjonene. Andre studier viste at de som ber for andre, kan oppnå en psykisk gevinst i form av glede eller beroligelse av slik aktivitet.

For en ikke-troende er det selvsagt en absurd tanke og naiv forestilling at bønn skal gi kontakt med en guddom og på noen måte bidra til en konkret fordel for den som ber eller blir bedt for. Men det kan åpenbart være noe verdifullt med det fellesskapet bønn skaper i en menighet eller annen samling av troende. Det kan også være slik at bønn for andres ve og vel gir den som ber, en følelse av å ha gjort noe verdifullt for et annet menneske. Dette gir tilfredshet og lykke for den som ber, selv om resultatet for den som blir bedt for er aldri så magert.

Forestillinger om helgener

Kilder for dette kapittelet har vært engelsk Wikipedia og Encyclopedia Britannica.

En helgen er en hellig person som en gruppe mennesker mener å ha et spesielt forhold til høyere makter og som i tillegg har en høy og uklanderlig moral eller spesielle evner som læremester. Om lag som dette lyder definisjonen av helgen i Encyclopedia Britannica.

Helgener kan ha relasjoner til guder, ånder eller annet hellig i en religion. Den enkelte helgen kan fremstå som profet, frelser, munk, nonne, prest, prestinne, og annet.

Utpekelse som helgen vil oftest skje som følge av handlinger utført av den aktuelle personen. Det vil normalt kreves en hellig institusjon som kan erklære at kravene til å regnes som helgen er innfridd. I den Romersk katolske kirken har man en såkalt kanonisering av helgener. Normalt kreves det da at vedkommende har utført minst ett mirakel.

I konfusianismen er etikk fremtredende. Kong Tang, som levde i det 11. århundre før vår tidsregning, blir beskrevet som en person med den høyeste grad av moral og ble tillagt en spesiell autoritet som kan betraktes som helgenaktig.

Konfucius selv ble også erklært som «Herre i himmelen». Det ble bygget templer til ære for ham og hans etikk og moral.

I buddhismen eksisterer også en helgenliknende forestilling. De som oppnår nirvana har en helgenaktig autoritet eller rettere sagt et helgenaktig ettermæle. Enkelte personer som betraktes som reinkarnerte, som for eksempel Dalai Lamaer, er også å betrakte som en type helgener.

I hinduisme er asketer en type helgener eller «good ones». Men hinduismen er mangfoldig og inkluderende slik at også Buddha er regnet som en helgen med forbindelse til guden Vishnu. Ramakrishna er i liknende relasjon til guden Shiva.

I zoroastrismen og jødedommen kan man ikke finne en klar indikasjon på helgendyrkelse.

Jesus og disiplene omtalte aldri helgener. De oppsto når kristne ble forfulgt i det 3. århundre. Mennesker som døde for sin tro ble proklamert som martyrer, og troende mente de fikk direkte tilgang til himmelen. Helgendyrkelsen var dermed startet innenfor kristendommen. Først i det 10. århundre oppsto ordningen med pavens kanonisering med pave Johannes XV. Til å begynne med krevdes minst to mirakler og en uklanderlig livsførsel.

I den katolske kirken blir helgener æret, men ikke tilbedt. De blir imidlertid tillagt spesielle egenskaper eller makt og kan bli bedt om hjelp. I alt regner katolikkene med eksistensen av over 10.000 navngitte helgener. Mary, Jesu mor, har en helgenliknende status i den katolske kirken. Hun blir bedt til av enkelte katolikker. I den ortodokse kirken blir helgener æret, men det eksisterer ikke en formell kanoniseringsprosess i den. Adam, Eva, Moses og forskjellige profeter regnes som helgener i den ortodokse kirken. I den protestantiske kirken blir helgener anerkjent, men ikke æret.

Islam anerkjenner ikke eksistensen av helgener. Men i den mer folkelige del av den muslimske verden kan forestillinger om martyrer og hellige menn finnes.

Egne kommentarer og konklusjoner

Helgener må vel betraktes som et utslag av grasrotreligiøse fantasier nær sagt helt uten bakgrunn i bibel eller andre grunnleggende religiøse skrifter. Det er ganske vanskelig for en ateist å forstå at paven og andre religiøse ledere opprettholder forestillingen om helgener i vår moderne verden.

Mutualisme

Ifølge Store norske leksikon er mutualisme en interaksjon mellom arter som er til gjensidig nytte for artene. Som eksempel kan nevnes leppefisk som fjerner og spiser parasitter som lakselus på laks. Et annet eksempel er insekter som står for pollinering og til gjengjeld får nektar.

På samme måte er det fristende å bruke ordet mutualisme om relasjonen mellom monarkiene og kirken i de aktuelle landene. Et ferskt eksempel er kong Charles III sin kroning og velsignelse i kirken. Camilla fikk også sin velsignelse. Dette skjedde med engelsk pomp og prakt i Westminster Abbey. Erkebiskopen av Canterbury sto ansvarlig for det hele. Den kulørte ukepressen og utallige tv-kanaler spredde opptrinnet ut til folket.

I Norge har vi det samme nære forhold mellom kongen og kirken. Kong Harald og dronning Sonja ble velsignet i domkirken i Trondheim. Dette skjedde i 1991 med biskopene i både Nidaros og Oslo til stede og ansvarlige for seremoni og bønner. Kongefamilien stiller tradisjonelt opp hver eneste første juledag i Holmenkollen kapell for å delta på gudstjenesten der. Hver eneste dåp og konfirmasjon i kongefamilien har skjedd med kirkens medvirkning. Ikke nok med det. Kong Harald har selv sørget for at den norske kongen må bekjenne seg til den evangelisk lutherske religion. Da grunnloven ble revidert og modernisert for ikke mange år siden, sto han fast på at dette kravet måtte videreføres. Han fikk viljen sin. Man finner den samme mutualistiske tradisjonen i svenskenes kongehus. Mens danskene i forbindelse med årets bytte av monark hadde distansert seg noe fra kirke og gud.

For å drive denne sammenlikningen med dyrelivet og biologien videre må Store norske leksikons definisjoner av fakultativ og obligat mutualisme nevnes. En del arter er så avhengige av mutualismen som de har med en annen art, at de ikke

overlever uten denne interaksjonen. Dette kalles obligat mutualisme. Fakultativ mutualisme er mutualistiske interaksjoner som ikke er livsviktige for partene.

Jeg er ganske sikker på at det er tale om en obligat mutualisme i forholdet mellom vårt kongehus og Den norske kirke. Begge disse anakronismenes fremtidige eksistens bygger i stor grad på den andre. De vil neppe overleve dette århundret. Begge institusjoner fortøner seg stadig mer latterlige og irrelevante i et pluralistisk, sekulært demokrati der et velutdannet folk ikke stort lengre ønsker å understøtte dem økonomisk eller på annen måte, langt mindre la dem beholde en konstitusjonell rolle.

Vi finner lett tilsvarende mutualistiske tilstander i andre land og styresett. President Erdogans styre i Tyrkia er et godt eksempel. Han bruker islam og folkets tradisjonelle lojalitet til denne religionen som forbundsfelle for å beholde makten. Men våren 2024 synes denne strategien å rakne. Hans parti mistet makten i Istanbul, Ankara og flere andre steder. Kanskje på grunn av sekulariseringen i landet? Eller er det behovet for en styringsrente på 50 prosent etter mange år med økonomisk vanstyre, som nå rammer presidenten?

I India bruker statsminister Narendra Modi hinduisme og nasjonalisme knyttet til denne religionen i sitt politiske spill. Hittil har han hatt en viss suksess, noe som ikke bare gir hans parti økt oppslutning, men også fører til undertrykkelse av den islamske minoriteten i landet. Han og hans parti vant faktisk valget som ble gjennomført nå i juni 2024.

I Polen har den katolske kirken spilt på lag med politikerne for å stoppe sekulariseringen, hindre tilgang til abort og undertrykke homofile og transseksuelle.

I USA er kristen innflytelse vesentlig i abortlovgivningen. Homofiles rettigheter er truet. Og utenrikspolitisk gjør både kristne og jøder sitt til at Midtøsten bokstavelig talt blir et helvete på jord.

Også Putin bruker kirken. I hans tilfelle den ortodokse kirken, som i begynnelsen av mai 2024 feiret påsken. Putin sto frem i en av Moskvas kirker med korsets tegn og i god dialog med de geistlige som ledet seremonien. Han støttes av den ortodokse kirken i Russland. Kirken går også god for krigføringen i Ukraina. Den 07.05.2024 ble Putin innsatt som president i sin femte periode med stor pomp og prakt og til og med den norske ambassadøren til stede, som nær sagt den eneste fra europeiske land. Jeg falt nesten ut av sofaen da jeg på dagsrevyen så at Putin ble velsignet av den ortodokse kirkens overhode, etter nok en gang å ha gjort korsets tegn. Både Putin og kirken har forstått betydningen av mutualisme. Den gir begge parter en ekstra styrke og legitimitet i befolkningen, inntil spillet blir avslørt. Tsarfamilien brukte kirken på samme måte. De fleste vet hvordan det gikk med dem.

Sammenblandingen av religion og politikk blir aldri vakker.

Epilog

Det er nok riktig å hevde at karrieren min som forfatter startet med boken *Lykken og livet* som ble gitt ut i 2022. Som tillitsvalgt, i lederstillinger, som forsker og tidligere ansatt i Helsedirektoratet, Sosial- og helsedepartementet, NORAD, i kommuner og fylkeskommuner har jeg skrevet vitenskapelige artikler, utredninger, odelstingsproposisjoner, lover, forskrifter, rundskriv, biografier og mye annet som kanskje ikke direkte kan relateres til filosofi og religionskritikk, slik som man finner i denne boken. Men å skrive og filosofere har jeg brukt mye av livet til. Som akademiker har jeg vært i virksomhet sammenhengende siden 1973, de første årene som tannlege. Siden ble det forskerutdanning, lederutdanning og universitetseksamen i vitenskapsteori samt mye annet.

Interessen for filosofi og religioner ble mer eller mindre dyttet på meg da jeg begynte på Kristelig Gymnasium i 1963. Her jeg nå sitter og tenker tilbake på den tiden, er jeg takknemlig for den innsikt jeg fikk og det engasjement det første til. To år på denne norske versjonen av koranskoler ble mer enn nok. Jeg skiftet skole og meldte meg ut av statskirken. Den gangen var dette uvanlig atferd. De fleste trodde på gud og aksepterte kirkens maktmisbruk og særfordeler. Nå i dag gleder det en gammel opprører at de som tror på en gud, er i mindretall her i landet. Norge er blitt stadig mer sekulært, slik at annerledestenkende føler at de blir noenlunde likestilt med medlemmer av Den norske kirke. Nettopp det halvhjertete forsøket på å likestille ulike livssyn har inspirert meg til å skrive denne boken. Kunnskap er det beste middel til å avskaffe forestillinger og overtro fra vårt og andres såkalte kulturgrunnlag. Frihet fra påtvunget religiøs praksis og forkynnelse kommer ikke av seg selv. Vi må fortsatt stå på for å slippe unna og bli fri fra disse kreftene og forestillingene fra tidligere tider.

